

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง ปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในด้านจิตกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนและด้านการศึกษาจิตกิจกรรมเสริมหลักสูตรในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยแบ่งการเสนอข้อมูลเป็น 2 ตอนคือ

1. การค้นคว้าจากตำราและเอกสารต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยแบ่งประเด็นในการศึกษาดังนี้

- 1.1 ความหมายของเจตคติ
- 1.2 ลักษณะของเจตคติ
- 1.3 องค์ประกอบของเจตคติ
- 1.4 การวัดเจตคติ
- 1.5 การพัฒนาเจตคติ
- 1.6 ความหมายของโบราณสถานและโบราณวัตถุ
- 1.7 สาเหตุการทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุ
- 1.8 การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ
- 1.9 ความสำคัญของการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1.10 วิธีการของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1. การค้นคว้าจากตำราและเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศมีดังนี้

1.1 ความหมายของเจตคติ

เจตคติตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า attitude เดิมใช้คำว่าทัศนคติ ต่อมาคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยความเห็นชอบของราชบัณฑิตยสถาน ให้ใช้คำว่า เจตคติ และกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ใช้คำนี้มาตลอดจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นคำว่าเจตคติจึงเป็นคำเดียวกันกับคำว่า ทัศนคติ ซึ่งนักจิตวิทยาและนักการศึกษาให้ความหมายไว้ดังนี้

แผนกจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2516 : 164) ให้ความหมายของเจตคติว่าหมายถึง การที่บุคคลให้ความหมายแก่วัตถุ คน สัตว์ สิ่งกับหรือสถานการณ์ต่าง ๆ และการที่เราให้ความหมายแก่สิ่งต่าง ๆ นี้เอง จะเป็นสาเหตุให้เรายอมรับหรือหลีกเลี่ยงสิ่งเร้าเหล่านั้น

ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 235) ให้ความหมายของเจตคติว่าหมายถึง ท่าทีหรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2525 : 3) อธิบายว่า เจตคติเป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2527 : 3) ให้ความหมายของเจตคติว่าหมายถึงสภาวะความพร้อมทางจิตใจและระบบประสาทของบุคคลที่กำหนดทิศทางของท่าทีการแสดงออกในทางบวกหรือในทางลบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือสภาพการณ์

สุชา ฉันทน์เอม (2527 : 242) ให้ความหมายของเจตคติว่าหมายถึงท่าทีของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุสิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นไปในทำนองที่พึงพอใจหรือไม่พอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้

พรรณี ช. เจนจิต (2528 : 288) อธิบายว่า เจตคติเป็นเรื่องของความรู้สึกทั้งที่พอใจและไม่พอใจที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลทำให้แต่ละคน ส่นองตอบต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันไป บุคคลจะมีเจตคติดีหรือไม่ดีเกี่ยวกับสิ่งใดนั้น บุคคลรอบข้างมีอิทธิพลอย่างยิ่ง เจตคติของบุคคลมีแนวโน้มที่จะขึ้นอยู่กับค่านิยมของคนนั้น

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good 1959 : 48) ให้ความหมายของ attitudes ว่าหมายถึง ความพร้อมที่จะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่งทั้งด้านดีและไม่ดี หรืออาจเป็นการต่อต้านสถานการณ์บางอย่างของบุคคล เช่น รัก เกลียด ก้าว ไม้พอใจต่อสิ่งนั้น

แอล แอล เรอร์ลีสโตน (L.L. Thurstone 1967 : 479) อธิบายว่า เจตคติเป็นตัวแปรทางจิตวิทยาชนิดหนึ่งที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ง่าย แต่เป็นความโน้มเอียงทางจิตภายในแสดงออกให้เห็นได้โดยเป็นพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังกล่าวว่า เจตคติเป็นเรื่องของความชอบ ความไม่ชอบ ความลำเอียง ความคิดเห็น ความรู้สึกและความเชื่อมั่นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

คาร์ล ซี แกร์สัน และโรเบิร์ต แมกกูน (Karl C. Garrison and Robert Magoon 1972 : 405) ให้ความหมายของเจตคติว่าหมายถึง แนวโน้มที่บุคคลจะตอบสนองต่อวัตถุ สัญลักษณ์ สิ่งกับหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยวิถีทางที่แน่นอน

คลิฟฟอร์ด ที มอร์แกน และริชาร์ด เอ คิง (Clifford T. Morgan and Richard A. King 1975 : 376) อธิบายว่า เจตคติของบุคคลไม่สามารถเห็นได้โดยตรง บุคคลจะมีเจตคติไปทางใดนั้นจะรู้ได้จากพฤติกรรมและอาการกระทำที่แสดงออก และเจตคติมีอิทธิพลต่อความชอบ ความไม่ชอบและพฤติกรรมของบุคคล

แอล ดับบลิว เฟอริจสัน (L.W. Ferguson 1981 : 81) อธิบายว่า เจตคติเป็นการแสดงออกเกี่ยวกับความเชื่อว่าอะไรถูกอะไรผิด ชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือปฏิเสธ

จากแนวคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศสรุปได้ว่า เจตคติหมายถึง ความพร้อมทางจิตใจหรือความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุสิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งทั้งด้านดีและไม่ดี

1.2 ลักษณะของเจตคติ

เจตคติของบุคคลถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล เมื่อบุคคลมีเจตคติไปในทางใดมักจะมีพฤติกรรมไปทางนั้น ซึ่งนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้กล่าวถึงลักษณะของเจตคติไว้ดังนี้

ส่วนา พรพัฒน์กุล (2521 : 329-330) ได้กล่าวถึงลักษณะของเจตคติสรุปได้ดังนี้

1. เจตคติมีลักษณะเป็นลุ่มาทางจิต ที่มีอิทธิพลต่อการคิดและการกระทำ ผลิตให้บุคคลมีท่าทีในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าไปในทางใดทางหนึ่ง
2. เจตคติเป็นสิ่งที่ไม่ได้มีมาแต่กำเนิด แต่ได้มาจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่บุคคลมีส่วนเกี่ยวข้อง
3. เจตคติของบุคคลไม่ว่าในเรื่องใด ๆ มีทิศทางไม่ไปในทางบวกก็เป็นไปในทางลบ
4. เจตคติมีความหมายอ้างอิงถึงบุคคลและสิ่งของเสมอคือ เจตคติเกิดจากสิ่งที่มีตัวตนสามารถอ้างอิงได้
5. เจตคติมีลักษณะมั่นคงและถาวร ยากแก่การที่จะเปลี่ยนแปลงไปในทันทีทันใด แต่จะต้องอาศัยเวลาและมีกระบวนการในการเปลี่ยนด้วย

ประสาร มาลากุล ณ อบูรยา (2523 : 45) ได้กล่าวถึงลักษณะของเจตคติว่า "เจตคติเป็นพฤติกรรมเชิงภาวะสันนิษฐาน (Hypothetical construct) เพราะไม่สามารถสังเกตหรือวัดได้โดยตรงอย่างชัดเจนเหมือนพฤติกรรมประเภททักษะหรือมโนทัศน์ การตัดสินลักษณะเจตคติมีการพัฒนาอาศัยการประเมินที่ลึกลับซับซ้อนและสรุปสันนิษฐาน (Inference) เอาจากการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การเลือกของบุคคลหรือพฤติกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง และเจตคติเกิดจากการเรียนรู้ มิใช่ติดตัวมาแต่กำเนิดตามที่บางคนเข้าใจ"

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2525 : 94-96) ได้กล่าวถึงลักษณะของเจตคติสรุปได้ดังนี้

1. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคล ชีวิตของบุคคลเจริญวัยขึ้นมาท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน เด็กที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ก็จะได้รับการศึกษาในสิ่งที่ดีงาม ได้เรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่ดีเป็นความรู้ที่ได้รับไว้ ต่อมาก็จะเกิดความรู้สึก และแสดงพฤติกรรมออกมา นับว่าเป็นเจตคติที่ดีเป็นส่วนใหญ่ ในทางตรงกันข้ามเด็กที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี เมื่อโตขึ้นก็อาจมีเจตคติที่ไม่ดี
2. เจตคติเกิดจากความรู้สึกที่สะสมไว้นาน สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลในการก่อมเกลียวบุคลิกภาพของเด็ก เมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้นก็ได้รับการสะสมความรู้สึกในด้านต่าง ๆ ไว้ เช่น ความเชื่อ เรื่องอุปนิสัย คำจ ความรู้สึกที่ถูกข่มเหงน้ำใจจากพ่อแม่เลี้ยงหรือแม่เลี้ยง ความรู้สึกของเด็กที่ไม่มีอาหารกลางวันรับประทาน บรรดาความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้เด็กจะเก็บสะสมไว้ เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะเป็นความรู้สึกหรือเจตคติในเรื่องนั้น ๆ ผั่งแน่นอยู่ในบุคคลดังกล่าวแล้ว
3. เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล การกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลย่อมมีสาเหตุหรือเหตุผลเสมอ ในบรรดาพฤติกรรมของบุคคลนอกจากจะมีเหตุผลและสาเหตุแล้ว ยังขึ้นอยู่กับอิทธิพลของเจตคติอีกด้วย เพราะเจตคติมีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล เช่น เด็กที่มีเจตคติที่ดีต่อครูและต่อโรงเรียนก็อยากจะมาโรงเรียน ในบางครั้งผู้ปกครองให้หยุดเรียนก็ไม่ยอม
4. เจตคติสามารถถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่น ๆ ได้ เมื่อบุคคลอยู่รวมกันเป็นกลุ่มมีการติดต่อสื่อความหมายและมีสัมพันธ์ภาพต่อกัน ก็เป็นช่องทางที่ทำให้บุคคลสามารถถ่ายทอดเจตคติไปสู่บุคคลอื่น ๆ ได้ เช่น บิดามารดาถ่ายทอดเจตคติของตนให้แก่บุตร ครูถ่ายทอดเจตคติของครูให้แก่นักเรียน เป็นต้น
5. เจตคติเปลี่ยนแปลงได้ เจตคติอาจเปลี่ยนแปลงได้ถ้าได้รับข้อมูลและสถานการณ์ที่เหมาะสม เช่น เด็กที่มีเจตคติว่าโตขึ้นจะเป็นพยาบาล แต่ลอบคัดลอกผู้อื่นไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่พยายามลอบมาแล้ว 2 ครั้ง ก็เลยเปลี่ยนเจตคติว่าไม่เป็นพยาบาลก็ได้ขอเป็นครูดีกว่า เป็นต้น

กมลรัตน์ หล้าสูงงษ์ (2528 : 231) ได้กล่าวถึงลักษณะของเจตคติสรุปได้

ดังนี้

1. เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้หรือการได้รับประสบการณ์ มิใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด
2. เจตคติเป็นดัชนีที่จะชี้แนวทางในการแสดงพฤติกรรม กล่าวคือ ถ้ามีเจตคติที่ดีก็มีแนวโน้มที่จะเข้าหาหรือแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ตรงกันข้ามถ้ามีเจตคติที่ไม่ดีก็มีแนวโน้มที่จะไม่เข้าหา โดยการถอยหนีหรือต่อต้านการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ เช่น เด็กชอบครูสอนทำให้อยากเรียนวิชาที่ครูสอน ถ้าเด็กไม่ชอบวิชานั้น ๆ หรือไม่ชอบครูคนนั้นก็พยายามหลีกเลี่ยงไม่เรียนวิชานั้น เป็นต้น
3. เจตคติสามารถถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปสู่บุคคลอื่นได้ เช่น บิดามารดาไม่ชอบบุคคลหนึ่ง ย่อมมีแนวโน้มทำให้เด็กไม่ชอบบุคคลนั้นด้วย
4. เจตคติสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากเจตคติเป็นสิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ถ้าการเรียนรู้หรือประสบการณ์นั้นเปลี่ยนแปลงไป เจตคติย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น เดิมนิสัยที่เข้ามาเรียนวิชาจิตวิทยาการศึกษา อาจไม่ชอบวิชานี้เลย เรียกว่าเจตคติทางลบ แต่เมื่อเรียนไปได้สักครึ่งหนึ่งของบทเรียน มีความรู้สึกว่าเป็นวิชาที่มีประโยชน์จึงเปลี่ยนแปลงแนวความคิดจากความไม่ชอบเป็นความชอบ คือ เปลี่ยนเจตคติทางบวกแทน

จิม ซี นันแนลลี (Jim C. Nunnally 1959 : 312) ได้กล่าวถึงลักษณะของเจตคติสรุปได้ดังนี้

1. เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้หรือเกิดจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล หาใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด
2. เจตคติเป็นสภาพการอ้างจิต ที่มีอิทธิพลต่อการคิดและการกระทำของบุคคลเป็นอันมาก เพราะเป็นส่วนประกอบที่กำหนดแนวทางไว้ว่า ถ้าบุคคลประกอบสิ่งใดแล้วบุคคลนั้นจะมีทำที่ในสิ่งนั้นในลักษณะจำกัด

3. เจตคติเป็นสภาพการณ์ทางจิตที่มีแนวโน้มนำอย่างจะถาวร ทั้งนี้เป็นเพราะแต่ละบุคคลได้สัมผัสประสบการณ์ การรับรู้ และผ่านการเรียนรู้มามาก แต่อย่างไรก็ตาม เจตคติอาจมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ นั้น ๆ

นอร์แมน แอล มูนน์, ดอดจ์ เฟอรันาลด์ จูเนียร์ และปีเตอร์ เอส์ เฟอรันาลด์ (Norman L. Munn, Dodge Fernald, JR. and Peter S. Fernald 1969 : 610-611) ได้กล่าวถึงลักษณะของเจตคติสรุปได้ดังนี้

1. เจตคติอาจเป็นไปได้ทั้งทางบวก (positive) และทางลบ (negative) หรือในทางที่ดีหรือไม่ดี
2. เจตคติสะสมมาตั้งแต่เด็ก โดยเรียนรู้จากพ่อแม่และบุคคลรอบข้าง และเมื่อเติบโตขึ้นก็มักจะเลียนแบบเจตคติจากกลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชนต่าง ๆ

3. เจตคติเปลี่ยนแปลงได้

คลิฟฟอร์ด ที มอร์แกน และริชาร์ด เอ คิง (Clifford T. Morgan and Richard A. King 1975 : 376-377) ได้กล่าวถึงลักษณะของเจตคติสรุปได้ดังนี้

1. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้
2. เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม หรือเจตคติมีอิทธิพลต่อความชอบ ความไม่ชอบ และพฤติกรรมของบุคคล เมื่อบุคคลมีเจตคติไปในทางใดมักจะมีความประพฤติไปในทางนั้น

3. เจตคติของบุคคลเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ

4. เจตคติของบุคคลไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง บุคคลจะมีเจตคติไปในทางใดจะรู้ได้จากพฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงออก

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของเจตคติของนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ทั้งไทยและต่างประเทศ สรุปได้ว่านักจิตวิทยาและนักศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับลักษณะของเจตคติสอดคล้องกันดังนี้

1. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ของบุคคล
2. เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม เมื่อบุคคลมีเจตคติไปในทางใด มักจะมีพฤติกรรมไปทางนั้นซึ่งมีทิศทางทั้งทางบวกและทางลบ เพราะฉะนั้นเจตคติของบุคคลจึงไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง บุคคลจะมีเจตคติไปในทางใดจะรู้ได้จากพฤติกรรมหรือการกระทำ
3. เจตคติสามารถถ่ายทอด หรือเลียนแบบจากบุคคลหนึ่งไปสู่บุคคลอื่นได้ เช่น เด็กเรียนรู้เจตคติในสิ่งต่าง ๆ จากพ่อแม่ ครูอาจารย์ เมื่อโตขึ้นก็อาจจะเลียนแบบเจตคติจากกลุ่มเพื่อนและสื่อมวลชนต่าง ๆ
4. เจตคติมีลักษณะมั่นคงและถาวร แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ใหม่ ๆ

1.3 องค์ประกอบของเจตคติ

เจตคติมีลักษณะเป็นนามธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ในชีวิตของบุคคล บุคคลมีพฤติกรรมอย่างไรหรือทำสิ่งใดลงไป เจตคติเป็นเครื่องกำหนด เจตคติจึงเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตติล็ดดคล้องกันไว้ดังนี้

ประสาร มาลากุล ณ อยุรยา (2523 : 45-46) ชี้ให้เห็นว่า เจตคติเป็นระบบของพฤติกรรมที่มีองค์ประกอบ 3 อย่างคือ

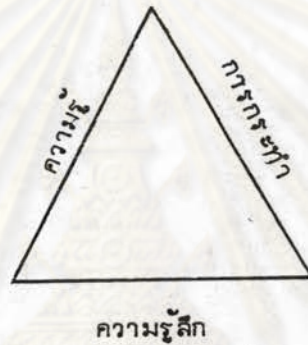
1. ปัญญา (Cognitive component) ได้แก่ความรู้ ความเข้าใจ ความคิด คือ บุคคลต้องได้เคยมีความรู้ มีประสบการณ์หรือได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งนั้นก่อนจึงเกิดเจตคติขึ้นได้
2. อารมณ์ (Affective component) ซึ่งประกอบไปด้วยความรู้สึกพอใจ ไม่พอใจ ชอบ ไม่ชอบ ชื่นชม รังเกียจ เป็นต้น
3. การแสดงพฤติกรรม (Behavioral component) คือแนวโน้มหรือทำที่ จะเลือกตอบสนองในแง่ของการยอมรับ ไม่ยอมรับ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย เต็มใจทำ ไม่เต็มใจทำ

เข้าใจดี ถอยห่าง เป็นต้น

ในเจตคติต่าง ๆ ของบุคคล จะมององค์ประกอบทั้งสามนี้อยู่เสมอ แต่อาจเป็นส่วนหรือน้ำหนักต่างกันไป เช่น เจตคติบางอย่างอาจเกิดจากความรู้ความเข้าใจเป็นสิ่งสำคัญ มีอารมณ์ประกอบอยู่น้อย และบางอย่างอาจเกิดขึ้นจากประสบการณ์ด้านอารมณ์อันรุนแรงมากกว่า จากความรู้

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2526 : 94) ได้แบ่งองค์ประกอบของเจตคติไว้

3 ประการดังนี้

รูปสามเหลี่ยมแสดงองค์ประกอบเจตคติ

1. ด้านความรู้สึก (Affective component) การที่บุคคลจะมีเจตคติอย่างไร เช่น ชอบ หรือไม่ชอบอะไรก็ตาม จะต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้สึก เพราะความรู้สึกจะบ่งชี้ว่าชอบหรือไม่ชอบ เช่น ความรู้สึกชอบเป็นครูหรือไม่ชอบเป็นครู เป็นต้น
2. ด้านความรู้ (Cognitive component) บุคคลจะมีเจตคติอย่างไร จะต้องอาศัยความรู้หรือประสบการณ์ที่เคยรู้จักหรือเคยรับรู้มาก่อน มิฉะนั้นบุคคลไม่อาจจะกำหนดความรู้สึกหรือทำที่ว่าชอบหรือไม่ชอบได้ เช่น บุคคลที่จะบอกว่าชอบเป็นครูหรือไม่ชอบเป็นครูนั้น จะต้องทราบเสียก่อนว่า ครูมีบทบาทอย่างไร มีรายได้เท่าไร และจะก้าวหน้าเพียงใด มิฉะนั้นไม่อาจบอกถึงเจตคติของตนได้

3. ด้านพฤติกรรม (Behavior component) บุคคลจะมีเจตคติอย่างไรให้สังเกตจากการกระทำหรือพฤติกรรม ถึงแม้พฤติกรรมจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเจตคติ แต่ยังคงมีความสำคัญน้อยกว่าความรู้สึก เพราะในบางครั้งบุคคลกระทำไปโดยขัดกับความรู้สึก เช่น ยกมือไหว้และกล่าวคำสวัสดิ์ แต่ในความรู้สึกจริง ๆ นั้นอาจมิได้เลื่อมใสศรัทธา เลยก็ได้

ลูชา สันทาน์เอม (2527 : 242-243) ได้แบ่งองค์ประกอบของเจตคติไว้

3 ประการคือ

1. Cognition component เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับความรู้หรือความเชื่อถือของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หากบุคคลมีความรู้หรือเชื่อว่าสิ่งใดดี ก็มักจะมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้นในทางตรงข้าม หากมีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดไม่ดี ก็จะมีเจตคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

2. Feeling component เป็นองค์ประกอบทางด้านความรู้สึกของบุคคล ซึ่งมีความหมายเกี่ยวข้องกับอึดอัดใจนั้นคือ หากบุคคลมีความรู้สึกรัก หรือชอบพอนในบุคคลใดหรือสิ่งใด ก็จะช่วยให้เกิดเจตคติที่ดีต่อบุคคลนั้นไปด้วย แต่ถ้าหากมีความรู้สึกเกลียดหรือโกรธบุคคลใดสิ่งใดก็จะทำให้มีเจตคติที่ไม่ดีต่อบุคคลนั้นหรือสิ่งนั้น

3. Action Tendency component เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคล คือ ความโน้มเอียงที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตอบโต้บางอย่างโดยออกมา พฤติกรรมที่เขาแสดงออกมานั้นเกิดจากความรู้อะไรและความรู้สึกที่เขามีอยู่เกี่ยวกับวัตถุ เหตุการณ์ หรือบุคคลนั้น ๆ นั้นเอง

องค์ประกอบทั้งสามอย่างข้างต้นนี้ มีความสัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกเกี่ยวกับเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

วิลเลียม เจ แมคกายร์ (William J. McGuire 1969 : 155-156)

ได้แบ่งองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 ส่วนคือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive component) เป็นองค์ประกอบทางด้านความรู้หรือความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งเรานั้น ๆ เพื่อเป็นเหตุผลที่จะสรุปรวมเป็นความเชื่อหรือช่วยในการประเมินสิ่งเรานั้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Feeling component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเร้า อันเป็นผลเนื่องมาจากการที่บุคคลได้ประเมินสิ่งเร้านั้นว่า พอใจ-ไม่พอใจ ต้องการ-ไม่ต้องการ

3. องค์ประกอบด้านการกระทำ (Action Tendency component) เป็นองค์ประกอบด้านความพร้อมหรือความโน้มเอียงที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติหรือตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น ๆ ในทิศทางใดทางหนึ่ง เช่น สนับสนุนหรือคัดค้าน การตอบสนองจะเป็นไปในทิศทางใดนั้นขึ้นอยู่กับความรู้สึกของบุคคล

แฮร์รี่ ซี ไทรแอนดิส (Harry C. Triandis 1971 : 2-3) ได้แบ่งองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 ส่วน คือ

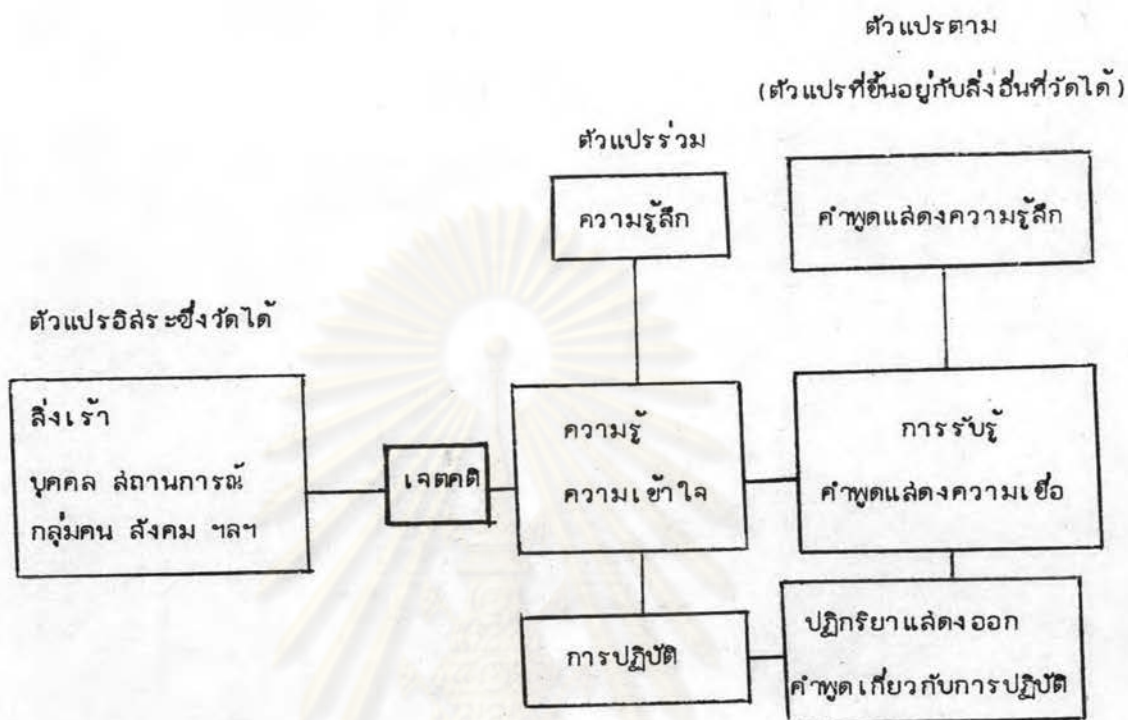
1. องค์ประกอบทางด้านความรู้ความเข้าใจ (A cognitive component) เป็นองค์ประกอบทางด้านความรู้ ความเข้าใจของบุคคลต่อสิ่งเร้า ซึ่งได้แก่ บุคคล สถานการณ์ สังคม

2. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (An affective component) เป็นองค์ประกอบที่ต่อเนื่องจากองค์ประกอบที่ 1 คือ เมื่อมีความรู้ความเข้าใจแล้วจะเกิดความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ

3. องค์ประกอบทางการกระทำ (A behavioral component) เมื่อเกิดองค์ประกอบที่ 1 และ 2 แล้วจะเกิดความพร้อมทางการกระทำ ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทั้ง 2 ดังกล่าว

องค์ประกอบทั้ง 3 ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตั้งแผนภูมิประกอบต่อไปนี้

องค์ประกอบของเจตคติ

คลิฟฟอร์ด ที มอร์แกน และริชาร์ด เอ คิง (Clifford T. Morgan and Richard A. King 1975 : 376-377) ได้แบ่งองค์ประกอบของเจตคติไว้ 3 ส่วน คือ

1. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Feeling component) เป็นองค์ประกอบทางด้านความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ได้แก่ คน วัตถุ และสถานการณ์ต่าง ๆ
2. องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
3. องค์ประกอบด้านการกระทำ (Action component) เป็นองค์ประกอบด้านการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่ 1 และ 2

แอล ดับบลิว เฟร์กูสัน (L.W. Ferguson 1981 : 81) กล่าวว่าเจตคติเป็นการแสดงออกเกี่ยวกับความเชื่อว่าจะไร้อะไรผิด ชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือปฏิเสธ

การแสดงออกดังกล่าวเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. องค์ประกอบทางด้านความคิด ความเข้าใจ (Cognitive component) เจตคติจะแสดงออกมาในลักษณะของความเชื่อว่าจะไร้อะไรจะไร้อะไรผิด
2. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective component) เจตคติจะแสดงออกมาในลักษณะของความชอบหรือไม่ชอบ
3. องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม (Behavioral component) เป็นความพร้อมที่จะกระทำ เจตคติจะแสดงออกในลักษณะการยอมรับหรือปฏิเสธ

จากแนวคิดของจิตวิทยาและนักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศ เกี่ยวกับองค์ประกอบของเจตคติ สรุปลงได้ว่า นักวิชาการทั้งหลายได้แบ่งองค์ประกอบของเจตคติไว้สอดคล้องกัน โดยแบ่งองค์ประกอบของเจตคติออกเป็น 3 ส่วนคือ 1. องค์ประกอบด้านความรู้ 2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก และ 3. องค์ประกอบด้านกระทำ องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนดังกล่าวมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ องค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกของบุคคล ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูป พอใจ-ไม่พอใจ ชอบ-ไม่ชอบ ฯลฯ ซึ่งความรู้สึกก็จะมีผลต่อการแสดงออกของบุคคลหรืออาจกล่าวได้ว่า เจตคติเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคล เมื่อบุคคลมีเจตคติไปในทางใด มักจะมีพฤติกรรมไปในทางนั้น ดังนั้นการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือ องค์ประกอบของเจตคติทั้ง 3 ส่วนดังกล่าวคือ จะต้องให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุแก่นักเรียน และกระตุ้นให้นักเรียนมีความรู้สึกสำนึกในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ซึ่งความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและความสำนึกในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุเหล่านั้นจะส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมในด้านการอนุรักษ์และไม่ทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุอันสำคัญของชาติ

1.4 การวัดเจตคติ

การวัดเจตคติทำให้เราเข้าใจเจตคติของบุคคล และสามารถทำนายพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ได้ ซึ่งนักวิชาการได้เสนอแนะการวัดเจตคติไว้ดังนี้

สมบูรณ์ สุริยวงศ์ (2521 : 2) อธิบายว่า เจตคติเป็นพฤติกรรมภายใน มีลักษณะเป็นนามธรรม จึงไม่สามารถวัดได้โดยตรง แต่อาจวัดทางอ้อมได้ ซึ่งอาจทำได้ 3 วิธี ดังนี้

1. การสังเกต (Observation) เป็นการวัดพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคล ที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตไปอนุมานว่า บุคคลนั้นมีเจตคติต่อสิ่งนั้น ๆ เป็นอย่างไร

2. การฉายภาพ (Projective Technique) เป็นการวัดเจตคติโดยการสร้างจินตนาการจากภาพ ภาพจะเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงความคิดเห็นออกมาและสามารถสังเกตได้ บุคคลจะมีความคิดเห็นหรือความรู้สึกอย่างไรต่อภาพขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เขาได้รับ เป็นประการสำคัญ

3. การให้เล่าความรู้สึก (Self-Report) เป็นวิธีวัดที่ให้ผู้ตอบเล่าความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้นออกมา ซึ่งผู้เล่าจะบรรยายความรู้สึกนึกคิดของเขาตามประสบการณ์และความสามารถของเขาว่าดี ไม่ดี ชอบ ไม่ชอบอย่างไร จากการเล่านี้สามารถที่จะกำหนดค่าคะแนนเจตคติได้ วิธีการวัดแบบนี้ได้แก่ วิธีการของเธอร์สโตน (Thurstone) ลิเคิร์ต (Likert) กัทท์แมน (Guttman) และออสกู๊ด (Osgood) คะแนนที่ได้จากการวัดเจตคติแบบนี้จะแบ่งเป็นช่วง ๆ ในแต่ละช่วงจะมีขนาดเท่า ๆ กัน สามารถที่จะนำมาเปรียบเทียบความมากน้อยของเจตคติได้ วิธีนี้เป็นที่นิยมใช้ในการวัดเจตคติกันมาก โดยเฉพาะการวิจัยทางการศึกษา

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2526 : 96) อธิบายว่า การวัดเจตคติของบุคคล อาจทำได้ดังนี้

1. ใช้วิธีการสังเกต (Observation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมของบุคคล เช่น สังเกตพฤติกรรมของบุคคลที่พูดภาษาอังกฤษบ่อย ๆ อ่านและฟัง เทปภาษาอังกฤษเล่มอ อาจสรุปได้ว่าบุคคลนั้นมีเจตคติดีต่อภาษาอังกฤษ เป็นต้น

2. ใช้วิธีให้ตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) การวัดเจตคตินอกจากใช้วิธีการสังเกตแล้ว อาจใช้วิธีให้ตอบแบบสอบถามก็ได้ ซึ่งมีอยู่หลายแบบ เช่น แบบของเธอร์สโตน แบบของกัทท์แมน เป็นต้น

3. ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) การวัดเจตคติวิธีนี้เป็น การสัมภาษณ์ และสนทนากัน การสัมภาษณ์กึ่งิต การสนทนากึ่งิต ย่อมจะช่วยให้มองเห็นเจตคติของผู้ถูกสัมภาษณ์ หรือคู่สนทนาได้

ลูซ่า สันทาน์เอม (2527 : 243-244) เสนอว่า การวัดเจตคติอาจทำได้หลายแบบดังนี้

- 1. Scaling Technique เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้วัดเจตคติมีอยู่ 2 แบบ คือ
 - ก. วิธีของเรอร์สโตน (The Thurstone method)

แบบนี้ประกอบด้วยประโยคต่าง ๆ ประมาณ 10-20 ประโยค หรือมากกว่านั้น ประโยคต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นตัวแทนของระดับความคิดเห็นต่าง ๆ กัน ผู้ถูกทดสอบจะต้องแสดงให้เห็นว่าเขาเห็นด้วยกับประโยคใดบ้าง ประโยคหนึ่ง ๆ จะกำหนดค่าเอาไว้ คือ กำหนดเป็น Scale Value ขึ้น เริ่มจาก 0.0 ซึ่งเป็นประโยคที่ไม่ทั้งพอใจมากที่สุดเรื่อย ๆ ไปถึง 5.5 สำหรับประโยคที่มีความรู้สึกเป็นกลาง ๆ (Neutral statement) จนกระทั่งถึง 11.0 ซึ่งมีค่าสูงที่สุดสำหรับประโยคที่พึงพอใจมากที่สุด

ตัวอย่าง การสร้างแบบทดสอบตามวิธีการของเรอร์สโตน เพื่อวัดเจตคติของคณงานที่มีต่อบริษัทที่เขาทำอยู่

ข้าพเจ้าคิดว่า บริษัทนี้ดูแลคณงานดีกว่าบริษัทอื่น ๆ	10.4
ถ้าข้าพเจ้าจะหางานใหม่ ก็คงเลือกบริษัทนี้อีก	9.5
คณงานเอาใจใส่บริษัทเท่า ๆ กับบริษัทเอาใจใส่คณงาน	5.1
ท่านต้องติดตามกระตุนคณงานบางคนในบริษัทนี้ งานสิ่งจะดี	2.1
คนที่ชื่อสัตย์ทำงานล้มเหลวในบริษัทนี้	0.8

ข. วิธีของลิเคิร์ท (The Likert Technique)

มาตราส่วนแบบนี้ ประกอบด้วยประโยคต่าง ๆ ซึ่งแต่ละประโยคผู้ถูกทดสอบจะแสดงความรู้สึกของตนออกมา 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย เฉย ๆ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง แต่ละระดับมีคะแนนให้ไว้ตั้งแต่ 1-5 คะแนน คะแนนของคณหนึ่ง ๆ ได้จากคะแนนรวมจากทุก ๆ ประโยค

ตัวอย่าง แบบทดสอบเจตคติของกลุ่มบุคคลเกี่ยวกับเรื่องที่รัฐบาลจะยื่นมือเข้าไปควบคุมธุรกิจต่าง ๆ เช่น

รายการ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เฉย ๆ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1. รัฐบาลควรออกระเบียบเกี่ยวกับ ธุรกิจให้มากขึ้น					
2. รัฐบาลควรเป็นเจ้าของและจัดการ อุตสาหกรรมใหญ่ ๆ เสียเอง					

2. Polling การหยั่งเสียงประชาชน ส่วนมากใช้กับการเลือกตั้งพรรคการเมือง หรือทำอะไรรเกี่ยวกับประชาชน ก็ต้องมีการตรวจสอบ หยั่งเสียงกันเพื่อหยั่งดูว่า มหาชนมีความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ อย่างไร เช่น การลดกำลังอาวุธ การเลือกตั้งพรรคการเมืองที่ประชาชนนิยม เป็นต้น

ผลการหยั่งเสียงจะออกมาตรงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับวิธีการสุ่มตัวอย่าง จำนวน กลุ่มตัวอย่างและกลุ่มตัวอย่างนั้นเป็นตัวแทนของประชากรได้หรือไม่

3. Questionnaire คือ การใช้แบบสอบถามว่าเห็นด้วยหรือไม่ ดีหรือไม่ดี โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 2 แบบ คือ

ก. Fixed-alternative questions คือ คำถามที่ถามเฉพาะ เฉพาะลงลงไป แล้วให้ตอบตามเรื่องที่ถามเท่านั้น

ข. Open-ended questions คือ คำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมแล้วนำความคิดเห็นหรือความรู้สึกของบุคคลส่วนมากมาจัดกลุ่มดูว่า เขาเหล่านั้นมีความรู้สึกอย่างไรหรือมีเจตคติอย่างไร

จากแนวคิดเกี่ยวกับการวัดเจตคติดังกล่าว สรุปได้ว่า การวัดเจตคตินั้นนับว่า วัดยาก เพราะเจตคติเป็นพฤติกรรมภายใน มีลักษณะเป็นนามธรรม แต่อย่างไรก็ตามการวัดเจตคติก็น่าสามารถทำได้โดยวิธีการดังนี้คือ การสังเกต การสัมภาษณ์ การฉายภาพแล้วให้บุคคลจินตนาการภาพนั้น การให้ตอบแบบสอบถาม วิธีของเรอร์สัน และวิธีของลิเคิร์ท เป็นต้น สำหรับการวัดเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาชั้นผู้วิจัยเห็นว่าวิธีที่เหมาะสมที่สุดคือ การให้ตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) เพราะสะดวกและเหมาะกับนักเรียนจำนวนมาก

กล่าวโดยสรุปเจตคติหมายถึง ความพร้อมทางจิตใจหรือระดับความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุสิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งทั้งด้านดีและไม่ดี เจตคติของบุคคลสามารถที่จะพัฒนาได้จากการอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็ก การศึกษาเล่าเรียน ประสบการณ์ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน วัฒนธรรมภายในสังคม เป็นต้น บุคคลจะมีเจตคติต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่รู้ตัวแต่มีแนวโน้มในการกระทำไปในทิศทางนั้น เจตคติจึงเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรม ดังนั้นการที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของชาติไว้ ก็จะต้องสร้างหรือพัฒนาเจตคติของผู้เรียนให้มีความสำนึกในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุ และการที่เราจะรู้ว่าผู้เรียนได้พัฒนาเจตคติไปในทิศทางที่ต้องการหรือไม่ก็ต้องมีการวัดเจตคติ ซึ่งนักจิตวิทยาได้เสนอวิธีการวัดไว้หลายวิธีดังกล่าวข้างต้น

1.5 การพัฒนาเจตคติ

เจตคติของบุคคลสามารถที่จะสร้างหรือพัฒนาได้ เพราะเจตคติเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่บุคคลได้รับ มิใช่มีมาแต่กำเนิด ซึ่งนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติของบุคคลไว้ดังต่อไปนี้

ประสาร มาลากุล ณ อมรยา (2523 : 54-56) ได้กล่าวถึงการสอนเพื่อสร้างเสริมเจตคติ ดังต่อไปนี้

ในการสอนเพื่อสร้างเสริมเจตคติ ผู้สอนก็ควรดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ โดยอาจยึดข้อเสนอดังต่อไปนี้เป็นหลักในการดำเนินงาน

1. มีการวิเคราะห์ค่าแยกแยะเจตคติที่ต้องการสร้าง เสริมให้ชัดเจนเพื่อตั้งความมุ่งหมายในการสอน

เนื่องจากมีเจตคติอันเป็นที่ต้องการอยู่เป็นจำนวนมากในสังคมและในการศึกษา นอกจากนั้น ยังมีการเน้นความสำคัญหรือความต้องการผันแปรไปตามเวลาและสภาพสังคมด้วย ดังนั้นงานสำคัญของผู้สอนในเรื่องนี้ จึงควรเริ่มด้วยการทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า มีเจตคติใดบ้างที่ต้องการสร้างเสริม เมื่อได้ลักษณะเจตคติที่ต้องการแล้ว ผู้สอนควรได้สร้าง เกณฑ์พฤติกรรม (Criterion behavior) ขึ้นว่าในการสร้างเสริมเจตคติแต่ละอย่างนั้นผู้เรียนจะแสดงออกด้วยพฤติกรรมอย่างไรบ้าง โดยที่เกณฑ์พฤติกรรมควรครอบคลุมทั้งการแสดงออกด้วยวาจา ความคิดเห็น และการปฏิบัติจริง

2. จัดสิ่งเร้าและสภาพแวดล้อมให้อำนวยโอกาสให้ผู้เรียนจะได้เกิดประสบการณ์ในการสร้างเสริมเจตคติที่ต้องการ เช่น ถ้าต้องการสร้างเสริมความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประจำชาติ ก็ต้องจัดสภาพในโรงเรียน ห้องเรียน และสิ่งเร้าพวกบทเรียน กิจกรรม วัสดุ อุปกรณ์การศึกษาให้ผู้เรียนได้รับได้มีส่วนร่วมด้วยตนเอง

3. จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับผลพึงพอใจเป็นการเสริมแรงเชิงบวก (Positive reinforcement) จัดประสบการณ์ซึ่งให้ผลพึงพอใจย่อมทำให้เกิดเจตคติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยยึดหลักว่าประสบการณ์ซึ่งให้ผลพึงพอใจย่อมทำให้เกิดเจตคติในด้านดีต่อสิ่งนั้น ในขณะที่ผลอันไม่พึงพอใจย่อมก่อให้เกิดเจตคติในทางตรงข้าม เช่น ถ้าจะสร้างเสริมเจตคติที่ดีต่อความร่วมมือและความสามัคคี ก็จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในกลุ่มที่ร่วมมือกัน คำชมและการสนับสนุนให้กำลังใจก็เป็นการเสริมแรงที่ใช้ได้ผลมากในเรื่องนี้

4. จัดและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับตัวอย่างและข้อมูลต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ตัวอย่างได้แก่ ตัวอย่างจากชีวิตจริง เช่น ผู้นำคนสำคัญของประเทศ ของโลก คนที่ทำประโยชน์ นักกีฬา ปุชนียบบุคคล คนในครอบครัว เพื่อน รวมทั้งตัวครูเอง ซึ่งเป็นตัวอย่างที่มีอิทธิพลมาก และตัวอย่างจากประวัติศาสตร์ เช่น วีรบุรุษ วีรสตรี ฯลฯ ซึ่งผู้สอนอาจคัดเลือกแนะนำความสนใจ และให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจถึงลักษณะสำคัญของตัวอย่างเหล่านั้นในเชิงที่จะสร้างเสริมเจตคติที่ต้องการได้

5. การใช้เทคนิควิธีการกระบวนการกลุ่ม (Group processes) จากการยึดหลักให้

5.1 ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีบทบาทโดยตรงในการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงคดี

5.2 อาศัยอิทธิพลของกลุ่ม ซึ่งได้มีการสนับสนุนการใช้เทคนิค กระบวนการกลุ่มในเรื่องนี้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการอภิปรายกลุ่ม (Group discussion) เพราะในการอภิปรายกลุ่มบุคคลมีโอกาสดำเนินการมีส่วนร่วมโดยตรง ได้มีการยอมรับการตัดสินใจและการผูกพันร่วมกัน ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นตัวประกอบสำคัญในการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงคดีและวิธีการแสดงบทบาทลุ่มมติ (Role playing) โดยให้บุคคลแสดงบทบาทที่ตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกับเจตคติเดิมของตน

การใช้เทคนิควิธีการกระบวนการกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าว นับว่าอาจช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ความคิด ทำความเข้าใจ ใช้เหตุผลวิเคราะห์วิจารณ์ และประเมินค่าเจตคติต่าง ๆ ได้กว้างขวาง ซึ่งจะช่วยให้การสร้างหรือเปลี่ยนแปลงคดีของเขาเป็นไปอย่างมีเหตุผลและยั่งยืน

ลูณีย์ ธีรดากร (2524 : 152-153) อธิบายถึง การสร้างหรือพัฒนาเจตคติ

ให้แก่เด็กไว้ดังนี้

1. ให้เกิดการเรียนรู้โดยการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในสิ่งที่ครูต้องการให้เด็กมีเจตคติต่อสิ่งนั้น ๆ ข้อมูลที่ให้การวางแผนอย่างดี

2. จัดประสบการณ์ที่สร้างความพึงพอใจให้แก่เด็ก เช่น จะสอนเรื่องอะไร ก็ควรจัดกิจกรรมประกอบการสอนให้เด็กรู้สึกสนุกสนาน และมีส่วนร่วมกับการเรียนของครู เกิดการประทับใจในทางที่ดีทั้งตัวครู บุคลิกภาพของครู วิธีสอน กิจกรรมการสอน

3. ครูต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี เพราะเด็กมักจะทำตามบุคคลที่ใกล้ชิดเช่น ครูหรือผู้ใหญ่ในสังคม เช่น เด็กเห็นผู้ใหญ่สูบบุหรี่ ดมเหล้าก็อยากทำตามบ้าง เพราะคิดว่าเป็นผู้ใหญ่ต้องสูบบุหรี่และดื่มเหล้าเป็น ดังนั้นครูควรทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี

แก่เด็ก ทั้งในด้านการปฏิบัติตน การมีวินัยในตนเอง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่สังคมยอมรับ และครูจะต้องปรับปรุงบุคลิกภาพของตนให้เป็นกันเองกับเด็กให้เด็กรู้สึกไว้วางใจ และกล้าที่จะมาขอคำปรึกษาเวลามีปัญหาเกิดขึ้น นอกจากนั้นการปลูกฝังเจตคติดีให้แก่เด็ก ครูจะต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างก่อน เช่น ห้ามดื่มสุราและเล่นการพนันเพราะเป็นสิ่งไม่ดี ครูก็ควรที่จะปฏิบัติตาม

4. ในการสอน ครูควรจะให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียน โดยการจัดแบบฝึกหัดและวิธีสอนให้เหมาะกับความสามารถของเด็ก เพราะถ้าเด็กประสบความสำเร็จในการเรียนก็จะมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน

พรรณี ช. เจนจิต (2528 : 288) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการสร้างเจตคติในโรงเรียนดังนี้

1. เขียนรายชื่อเจตคติที่ต้องการจะปลูกฝัง
2. พยายามทำอย่างดีที่สุดในการจัดประสบการณ์การเรียน ซึ่งจะช่วยให้สร้างเจตคติเช่น

2.1 การฝึกให้เด็กมีมานะพากเพียรด้วยการที่ครูวางโครงการไว้ตลอดปี โดยในระยะต้นปีให้เด็กทำโครงการซึ่งเป็นลักษณะง่าย และปลายปีให้โครงการที่ยากขึ้น

2.2 ถ้าต้องการฝึกให้เด็กมีนิสัยรักการพยาบาลของโรงเรียนให้เน้นถึงความสำคัญของการรักษาพยาบาล

2.3 กระตุ้นให้เด็กสนใจการเรียนด้วยการสอนให้รู้จักเก็บรวบรวมผลงานที่ทำเพื่อให้ทราบถึงการพัฒนาในการทำงานของตน

3. ใช้เหตุการณ์ประจำวันแทรกเกี่ยวกับเจตคติ เช่น

3.1 ถ้าเด็กทำของผู้อื่นเสียหาย ให้ถามถึงความรู้สึกของเด็ก ถ้ามีใครมาทำของ ๆ ตนเสียหาย ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการต้องคำนึงถึงทรัพย์สินของผู้อื่น

3.2 แนะนำให้เด็กอ่านหนังสือเกี่ยวกับการสร้างเจตคติ เช่น หนังสือชุดเกี่ยวกับสัตว์

4. นักทฤษฎีการเรียนรู้มาเข้าใจโดยการเชื่อมโยงประสบการณ์ที่พึงพอใจ เข้ากับทฤษฎีที่ต้องการจะเน้น พยายามทำขึ้นเรียนให้น่าอยู่ ให้เด็กรู้สึกว่าการเรียนเป็นสิ่งที่ น่าสนุก น่าสนใจ พร้อมทั้งนี้แทรกสิ่งที่ต้องการจะปลูกฝัง

5. จัดหาตัวอย่างที่ดีให้เป็นแบบอย่าง เด็กเป็นผู้ที่พร้อมจะเลียนแบบ โดยเฉพาะครู ฉะนั้นครูจะต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี

6. รู้จักควบคุมอารมณ์อย่าให้เด็กเห็นถึงอคติต่าง ๆ ที่ครูมี ฉะนั้นแล้ว เด็กจะรับความคิดนั้นไปเป็นของตน

7. ครูที่ประสบความสำเร็จในการทำงาน คือ ผู้ที่มีค่านิยมประจำตัวและ แสดงออกอย่างเปิดเผย ทั้งเป็นคนที่มีลักษณะเป็นมิตร อ่อนน้อม เป็นกันเอง ครูที่ต้องการจะมี อิทธิพลต่อเด็กในเรื่องค่านิยม จะต้องแสดงความคิดออกมาอย่างอิสระ ในขณะที่เดียวกันกระตุ้น ให้เด็ก เรียนได้แสดงความคิดของตนออกมาอย่างอิสระในสภาพของชั้นเรียนที่มีลักษณะอ่อนน้อม เป็นกันเอง ทั้งนี้เพื่อครูจะได้ทราบถึงความคิดของเด็ก เพื่อจะได้แนะได้ถูกทาง

ปราณี รามสูต (2528 : 187-188) ชี้ให้เห็นว่า เจตคติของบุคคลเกิดได้จาก สิ่งต่อไปนี้ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็กหรือวัยต้น ๆ ของชีวิต
2. การศึกษาเล่าเรียน
3. ประสบการณ์ครั้งแรก ๆ ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคล
4. วัฒนธรรมภายในสังคม เช่น ความเชื่อทางศาสนา แนวคิดหรือ หลักในการดำรงชีวิตของสังคมนั้น ๆ การให้คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ฯลฯ
5. รับถ่ายทอดมาจากบุคคลอื่นหรือจากสังคมที่บุคคลนั้น ๆ เข้าไปเป็น สมาชิกอยู่
6. สื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ เป็นต้น

7. เจตคติแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อมจะออกมาในรูปใด นอกจากจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังขึ้นอยู่กับลักษณะส่วนตัวหรือบุคลิกภาพของผู้นั้นเองด้วยคือ ถ้าเป็นคนที่คล้อยตามคนอื่นได้ง่าย ไม่เป็นตัวของตัวเอง สิ่งแวดล้อมก็ย่อมมีอิทธิพลต่อเจตคติของเขามาก แต่ถ้าเป็นคนที่ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของใคร เอาแต่ใจตัวเอง เป็นตัวของตัวเองมาก สิ่งแวดล้อมก็มีอิทธิพลต่อเจตคติของเขาน้อย คือ เจตคติของเขามักโน้มเอียงไปตามความคิดเห็นดั้งเดิมของตัวเอง เช่น ถ้าเป็นคนมองโลกในแง่ดีชอบมิตรกับคนทั่วไป ก็มักจะมีเจตคติในทางที่ดีกับเพื่อนหรือบุคคลที่อยู่รอบข้าง เป็นต้น

นอกจากนี้ปราณี รามสูต (2528 : 192-193) ยังได้เสนอแนะแนวคิดในการสร้างเจตคติในทางที่ถูกต้องควรให้แก่เด็กดังต่อไปนี้

1. ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในสิ่งที่ครูต้องการให้เด็กมีเจตคติที่พึงปรารถนาในเรื่องนั้น ๆ
2. ให้เด็กมีโอกาสคบเพื่อนที่ดีให้ได้เป็นสมาชิกของสังคมซึ่งมีเจตคติในทางที่ถูกต้องควร
3. หัดให้เด็กรู้จักใช้วิจารณญาณ เลือกรับแต่สิ่งที่ดีจากสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น แนะนำให้เด็กรู้จักเลือกฟังรายการวิทยุที่ดี อารายการโทรทัศน์ที่เป็นไปในทางสร้างสรรค์ให้ได้ อ่านหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ที่มีสาระประโยชน์ เป็นต้น
4. ครูและผู้ปกครองต้องร่วมมือกันจัดประสบการณ์ที่นำจะมีส่วนในการปลูกฝังเจตคติที่พึงปรารถนาให้เด็ก เช่น จัดงานประเพณีในโอกาสอันควร พาไปป่าเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน หรือต่อผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ไปร่วมฟังร่วมชมหรือร่วมกิจกรรมการสัมมนา ทัศนาที่ อภิปรายหรือการบรรยายที่น่าสนใจและมีประโยชน์ เป็นต้น

จอห์น ยู ไมเคิลลิส (John U. Michaelis 1972 : 246-249)

ได้ชี้ให้เห็นถึงยุทธวิธีในการพัฒนาเจตคติของนักเรียน ในการเรียนการสอนสังคมศึกษาไว้ดังนี้

1. ครูต้องเป็นแบบอย่างในเจตคติที่ควรปลูกฝังให้แก่เด็ก เพราะเด็กมักจะเลียนแบบพฤติกรรมของครูอย่างรวดเร็ว แล้วรับมาเป็นความคิดของตน
2. นำนักเรียนมาเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เช่น ร่วมงานพิธีต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา หรือบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน เป็นต้น
3. สัดแนะแนวหรือให้คำแนะนำแก่นักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม
4. ใช้วิธีสอนที่จะสามารถพัฒนาเจตคติของเด็กได้โดยง่าย เช่น การล่อนแบบการแสดงบทบาทลุ่มมุดี หรือการแสดงละคร

• เฮอร์เบิร์ต เจ. เคลลส์แมร์ (Herbert J. Klausmeier 1975 : 361-363) ได้เสนอวิธีการปลูกฝังและพัฒนาเจตคติของนักเรียนซึ่งจะกระทำได้ดังนี้

1. การใช้กระบวนการกลุ่ม เจตคตินั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายมาก ถ้าหากครูกระทำโดยใช้กระบวนการกลุ่ม นักเรียนนั้นเต็มใจที่จะรับเจตคติ ค่านิยม จากกลุ่มเพื่อนมากกว่าครูสอน ข้อดีของการใช้วิธีนี้คือ นักเรียนจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากปราศจากการใช้อำนาจบังคับเพื่อกำหนดรูปแบบพฤติกรรมของครู นักเรียนมักจะยอมรับเจตคติได้อย่างรวดเร็วเพราะเหตุผลที่ว่า เจตคตินั้นเกิดจากความรู้ความคิดของตนเอง กลวิธีการใช้กระบวนการกลุ่ม 3 วิธีคือ

1.1 การอภิปรายร่วมกัน คือ การให้นักเรียนรับรู้ รับฟัง ข้อมูล ข่าวสาร ทั้งโดยทางวิทยุ โทรทัศน์ หรือจากบุคคลจะสามารถพัฒนาเจตคติของนักเรียนได้มาก ถ้ามีการกระทำร่วมกันเป็นกลุ่ม นักเรียนจะเปลี่ยนเจตคติได้ง่ายถ้าเขาพบว่า บุคคลที่เขา ยกย่องนับถือ ซึ่งอาจเป็นเพื่อนที่เรียนเก่ง ครูอาจารย์ที่เขาเคารพให้การสนับสนุนข้อมูลข่าวสาร นั้น ๆ สำหรับการใช้อุปกรณ์ประเภทโสตทัศนศึกษาที่จัดให้นักเรียนได้ศึกษาร่วมกันเป็นกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนเจตคติมาก เพราะถ้าหากเป็นรายการที่เป็นที่ชื่นชอบของนักเรียนส่วนใหญ่ในกลุ่มลุ่มมาชิกที่เหลือมักจะมีเจตคติคล้ายตามกลุ่มไปด้วย

1.2 การใช้กลุ่มร่วมกันตัดสินใจ เนื่องจากบุคคลที่มีส่วนร่วมตัดสินใจต่อปัญหาของกลุ่มบุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะประพฤติปฏิบัติตามมติของกลุ่มมากกว่าบุคคลที่

ไม่มีส่วนร่วม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะยังผลให้นักเรียนปฏิบัติต่อเรื่องหรือสิ่งนั้นไปในทางที่พึงปรารถนา ยากกว่า การที่ให้ครูเป็นผู้ตัดสินใจเพียงลำพัง เพราะการให้นักเรียนมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันต่อกันและต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

1.3 การใช้บทบาทลุ่มมูติ บรรยากาศคำในโรงเรียนอำนวยการให้ครู

สามารถใช้อุบายบทบาทลุ่มมูติได้มากมายหลายรูปแบบ การใช้บทบาทลุ่มมูตินั้น ควรใช้ร่วมกับการอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน โดยครูจะกำหนดให้นักเรียนลุ่มมูติบทบาท แสดงพฤติกรรมลักษณะอุปนิสัยใจคอตามตัวละครที่ถูกลุ่มมูติขึ้น ซึ่งตัวละครดังกล่าวครูสามารถดึงออกมาจากหนังสือประเภทต่าง ๆ เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น หรือบทความในหนังสือพิมพ์ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาในบทเรียน นักเรียนที่แสดงจะต้องแสดงพฤติกรรม อุปนิสัย และอารมณ์ของบุคคลที่เขาลุ่มมูติบทบาทอยู่ ประกอบกับการดำเนินเรื่องที่จัดเตรียมให้ข้อมูลความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ครูต้องการจะปลูกฝังหรือพัฒนาเจตคติขึ้นในตัวนักเรียน แต่ความสำเร็จของการใช้กระบวนการกลุ่มนั้นขึ้นอยู่กับครู ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการจะต้องรู้จักดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้คือ

1. กำหนดประเด็นและวางขอบข่ายของปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น
2. จัดเตรียมตัวแบบซึ่งอาจเป็นข่าวลือข้อมูล ตัวบุคคล

สภาพเหตุการณ์ เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับนักเรียน

3. ช่วยนักเรียนหาข้อสรุป และคาดคะเนผลที่จะได้รับ

หลังจากแสดงพฤติกรรมนั้น

4. สลับส่นุนและส่งเสริมให้นักเรียนคิดหา เหตุผลหรือสาเหตุ

จูงใจที่กระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมนั้น

5. เล่นอผลัพท์ที่คาดว่าจะได้รับเนื่องจากการแสดงพฤติกรรม

นั้น พร้อมทั้ง เล่นอแนะแนวทางแก้ไข

6. ให้แรง เสริมแก่นักเรียนที่แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตาม

ที่คาดหวัง

2. การฝึกทักษะการแก้ปัญหาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ วิธีการฝึกนี้สามารถจะกระทำได้ตลอดเวลาโดยครูส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิดหาสาเหตุและเหตุผลมาประกอบพฤติกรรมที่ตนแสดงออกโดยการใช้คำถามว่า "ทำไม" แล้วสั่งให้มีการอภิปรายเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับผลที่คาดว่าจะเป็นไปได้ภายหลังจากการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกตระหนัก ระวังระวังในพฤติกรรมที่เคยแสดงออก เฮอร์เบิร์ต เจ. เคลาส์แมร์ (Herbert J. Klausmeier 1975 : 363) ได้เสนอแนะขั้นตอนการฝึกทักษะการแก้ปัญหาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณดังนี้

1. ให้นักเรียนระบุว่าตัวเขามีเจตคติหรือค่านิยมต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ครูกำหนดขึ้นอย่างไรโดยการใช้อำนาจของตนเองพร้อมกับให้ยกตัวอย่างการกระทำที่คิดว่าสอดคล้องกับเจตคติหรือค่านิยมนั้น ๆ
 2. ให้นักเรียนระบุว่า เพราะสาเหตุใดจึงแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น
 3. ให้นักเรียนระบุว่า ผลที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นต่อตัวเขาหรือต่อบุคคลอื่นจากพฤติกรรมทั้งที่ตัวเขาและบุคคลอื่นได้กระทำขึ้น
 4. ให้นักเรียนระบุว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างหนึ่งขึ้นมา อันเป็นผลจากการกระทำในข้อ 3 แล้ว ตัวเขารวมทั้งบุคคลอื่นได้กระทำขึ้น
 5. ให้นักเรียนอภิปรายร่วมกันว่า สมองจะแก้ปัญหาอย่างไรหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้นโดยตรงให้มากยิ่งขึ้นควรจะกระทำอย่างไร
- ในการนี้ เคลาส์แมร์ เสนอว่า ครูจะต้องคอยสนับสนุนในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยการตั้งคำถามให้ตอบอภิปราย รวมทั้งช่วยสรุปความคิดเห็น คำตอบของนักเรียนแต่ละคน

3. การใช้ประสบการณ์ตรง การพัฒนาเจตคติที่ได้ผลยิ่งขึ้น การให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งครูสามารถจัดกระทำได้หลายรูปแบบ อาทิเช่น การใช้นาฏกรรม จินตลีลา การแสดงละคร หัดค้นคว้า การได้มีโอกาสพบปะบุคคลที่ทรงคุณวุฒิ บุคคลที่มีชื่อเสียง หรือการใช้สื่อการสอนประกอบการเรียนการสอนในชั้นเรียน เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าครูสามารถค้นหาตัวแบบอย่างที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน ซึ่งอาจจะเป็นแบบที่พบเห็นได้ง่าย เช่น รูปภาพ ภาพโฆษณา ข้อมูลข่าวสารทางสื่อสารมวลชน หรือบุคคลที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับ ถ้าครูสามารถนำมาให้เป็นผู้ชักนำหรือเชิญชวน ก็จะบังเกิดผลต่อการปลูกฝังและพัฒนาเจตคติของนักเรียนไปในทางที่พึงปรารถนาได้อย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม จะต้องไม่ลืมว่าบุคลิกภาพของตัวครูเองจะเป็นตัวแบบที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อเจตคติและพฤติกรรมของนักเรียน ฉะนั้นครูผู้สอนจะต้องกระทำตนให้เป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีความสนใจเป็นมิตรและเข้ากับนักเรียนได้ดี มีอารมณ์ร่าเริงแจ่มใส มีความรู้ดี กว้างขวาง และรู้จักทำงานอย่างมีแบบแผน

นอกจากนี้ เคลาล์แมร์ยังเสนอว่า ครูยังสามารถจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อฝึกปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยการคัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน และชุมชนที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนให้เป็นประโยชน์ ให้ฝึกปฏิบัติจริงในสิ่งที่สอดคล้องกับเจตคติที่ต้องการปลูกฝัง

4. จัดประสบการณ์ที่สร้างแรงบันดาลใจทางอารมณ์ ครูจะต้องแสดงความเป็นมิตรแสดงความสนใจต่อนักเรียน สามารถปลูกความกระตือรือร้นใฝ่เรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และรู้จักหาทางให้นักเรียนแต่ละคนมีโอกาสประสบผลสำเร็จในการเรียน รู้จักพอใจต่อบทเรียน สภาพแวดล้อม บรรยากาศในชั้นเรียน รวมทั้งบริเวณภายในโรงเรียนทั้งหมด

แนวคิดของเคลาล์แมร์ในเรื่องนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของเลียวนาร์ต เอล์เคนเวิร์ทท์ (Leonard S. Kenworthy 1969 : 41) ที่กล่าวว่า "การพัฒนาเจตคติที่ให้มีผลดีที่สุดนั้น จะกระทำได้โดยการใช่วิธีการที่นุ่มนวลแทนการใช้ความบังคับ"

คลิฟฟอร์ด ที มอร์แกน และริชาร์ด เอ คิง (Clifford T. Morgan and Richard A. King 1975 : 383-385) ชี้ให้เห็นว่า เจตคติเกิดจากการเรียนรู้และการได้รับประสบการณ์ในช่วงชีวิตของเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ โดยเฉพาะในช่วงอายุระหว่าง 12-30 ปี เป็นช่วงชีวิตที่สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการสร้างเสริมหรือการพัฒนาเจตคติของบุคคลเป็นอันมาก บุคคลจะได้รับการปลูกฝังเจตคติจากสิ่งแวดล้อม ต่อไปนี้

1. บิดามารดา โดยเฉพาะในวัยต้น ๆ ของชีวิต ซึ่งเด็กจะมีเวลาอยู่กับครอบครัวเป็นส่วนมาก บิดามารดามักจะถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ให้แก่บุตร
2. เพื่อน เมื่อเด็กเติบโตอยู่ในระหว่างวัยรุ่นมักจะใช้เวลาส่วนมากไปทำกิจกรรมต่าง ๆ กับกลุ่มเพื่อน ซึ่งได้รับเจตคติจากกลุ่มเพื่อนมาประเพณีปฏิบัติให้เหมือน ๆ กัน เพื่อให้กลุ่มยอมรับตน
3. สื่อมวลชนต่าง ๆ ได้แก่วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ บรรดาสื่อมวลชนดังกล่าวจะมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังเจตคติให้แก่เด็กเป็นอันมาก เพราะเด็กอยู่ในวัยชอบสิ่งใหม่ ๆ และชอบเลียนแบบ
4. การศึกษาเล่าเรียน สถาบันการศึกษามีหน้าที่ในการให้ความรู้และเสริมสร้างเจตคติที่สังคมต้องการจะปลูกฝังให้แก่แก่นักเรียน นักศึกษาในระดับต่าง ๆ

แจนนิซ ที กิบสัน (Janice T. Gibson 1976 : 248) กล่าวถึงการเรียนรู้หรือการพัฒนาเจตคติของบุคคลไว้สอดคล้องกับคัลลัฟฟอร์ด ที มอร์แกน และริชาร์ด เอ คิง โดยกล่าวว่า การเรียนรู้หรือการพัฒนาเจตคติของบุคคลนั้น บิดามารดา กลุ่มเพื่อน และสถาบันการศึกษา (ครู) มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังเจตคติเป็นอันมาก เพราะบุคคลจะเรียนรู้เจตคติจากบุคคลดังกล่าว

จากวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาเจตคติของเด็กซึ่งเล่นโดยนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ต่อไปนี้เป็น

1. ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในสิ่งที่ครูต้องการให้เด็กมีเจตคติในเรื่องนั้น ๆ
2. พยายามจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะช่วยสร้างเจตคติ เช่น จะสอนเรื่องอะไร ก็ควรจัดกิจกรรมประกอบการสอนให้เด็กรู้สึกสนุกสนาน มีส่วนร่วมกับกิจกรรมการสอนของครู เกิดความประทับใจในทางที่ดีทั้งตัวครู และวิธีสอน
3. จัดสิ่งเร้าและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้อำนวยโอกาสที่ผู้เรียนจะได้ประสบการณ์ในการสร้างเสริมและพัฒนาเจตคติ เช่น จัดป้ายนิเทศ นิทรรศการ

เกี่ยวกับเจตคติที่ต้องการปลูกฝัง

4. สักและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับตัวอย่างและข้อมูลต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ตัวอย่างได้แก่ ตัวครู บุชฌิบุคคล วีรบุรุษ วีรสตรี เพื่อน โดยเฉพาะครูจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เพราะครูมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการสร้างและพัฒนาเจตคติของเด็ก ส่วนการให้ข้อมูลนั้นอาจทำได้อย่างกว้างขวางโดยอาศัยแหล่งความรู้และสื่อการล่อนต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด (หนังสือ) ภาพยนตร์ สไลด์ เป็นต้น

5. ใช้กระบวนการกลุ่มในการสร้างเสริมและพัฒนาเจตคติของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการอภิปรายกลุ่ม (Group discussion) และวิธีการแสดงบทบาทสมมติ (Role playing) การใช้กระบวนการกลุ่มดังกล่าว จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ความคิด ทำความเข้าใจ ใช้เหตุผลวิเคราะห์วิจารณ์ และประเมินค่าเจตคติต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งจะช่วยทำให้การสร้างเจตคติของผู้เรียนเป็นไปอย่างมีเหตุผล

6. ฝึกหัดให้เด็กรู้จักใช้วิจารณญาณ เลือกประพฤติปฏิบัติแก่สิ่งที่ดีจากสิ่งแวดล้อม เช่น สื่อมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์)

7. ในการล่อนครูควรจะต้องให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียนโดยการซักแบบฝึกหัด และวิธีล่อนให้เหมาะสมลุ่มกับความลามารถของเด็ก เพราะถ้าเด็กประสบความสำเร็จในการเรียนแล้วก็มักจะมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน

8. ให้เด็กได้มีโอกาสคบเพื่อนที่ดี ให้ได้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ซึ่งมีเจตคติที่ถูกต้อง

9. ครูและผู้ปกครองต้องร่วมมือกันจัดประสบการณ์ที่หน้าจะมีส่วนในการปลูกฝังเจตคติที่พึงปรารถนาให้เด็ก เช่น จัดงานประเพณีในโอกาสอันควร พาไปบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนหรือต่อผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ไปร่วมฟังร่วมชมหรือร่วมกิจกรรมการลุ่มมนา ได้ว่าที่อภิปราย หรือการบรรยายที่น่าล่นใจ และมีประโยชน์ เป็นต้น

10. สักให้เด็กเรียนได้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งครูสามารถจัดทำได้หลายแบบ เช่น การซักทัศนศึกษา การใช้นาฏกรรม จินตลลลา การแสดงละคร การได้มีโอกาสพบปะบุคคล

ที่มีชื่อเสียง หรือการใช้สื่อการรณรงค์ประกอบการเรียนการสอนในชั้นเรียน เป็นต้น

1.6 ความหมายของโบราณสถานและโบราณวัตถุ

กรมศิลปากร (2504 : 3) ให้คำนิยามคำว่าโบราณสถานและโบราณวัตถุไว้ดังนี้

โบราณสถานหมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

โบราณวัตถุหมายถึง สังหาริมทรัพย์ซึ่งเป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็สิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่เกิดเองตามธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ฝากมนุษย์ หรือซากสัตว์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี

กรมศิลปากร (2516 : 147) ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานและโบราณวัตถุในเขตการศึกษา 6 (ได้แก่ จังหวัดสุพรรณ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี สระบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี) ดังต่อไปนี้

จังหวัดสุพรรณ

1. พระนารายณ์ราชนิเวศน์	9. หลักเมือง
2. ป้อมปราการเมืองสุพรรณ	10. วัดสันเปาโล
3. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	11. พระตำหนักทะเลชุบศร
4. วัดเล่าตรงทอง	12. ศาลพระกาฬ
5. วัดนครโกษา	13. สระแก้ว
6. ปรากฏคำมยอต	14. วัดมณีชลขันธ์
7. เทวสถาน	15. วัดโลย
8. บ้านหลวงรับราชทูต (บ้านวิชาเยนทร์)	16. ทะเฝียตคลองช้าง

17. วัดส้มคอน	29. สระมโนहरา
18. วัดถ้ำตะโก	30. ศาลเทพารักษ์
19. วัดถ้ำข้างเขือง	31. วัดพระยาออก
20. พิศมัยสถิตสถานแห่งชาติ
พระนารายณ์ราชินีเวศม์	32. วัดโก่
21. วัดบันไดหิน	33. วัดทราก
22. วัดราชา	34. เกยข้าง
23. วัดอินทรา	35. เกยม้า
24. วัดป็น	36. ปากท้อ
25. วัดมเหศวร	37. ศาลเจ้า
26. ประตู่ท้อ	38. วัดนิโครธ
27. ประตู่ข่องภูมิ	39. พลับพลาสมเด็จพระนารายณ์
28. คลองท้อ	40. วัดบันไดสามแสน
	41. วัดพราหมณ์หิน
	42. ถ้ำคูหาสวรรค์

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. พระราชวังโบราณ	11. พระราชวังจันทน์เกษม
2. วัดพระศรีสรรเพชญ์	12. วัดมหาธาตุ
3. พระมณฑลพิตร	13. วัดราชบูรณะ
4. วัดพระราม	14. วัดสุพรรณาวาส
5. วัดหน้าพระเมรุ	15. วัดพลับพลาไชย
6. วัดธรรมิกราช	16. วัดสะพานท่านหรือวัดชัยภูมิ
7. วัดวรเชษฐาราม	17. เจดีย์เจ้าอ้ายพระยา -
เจ้ายี่พระยา
8. วัดญาณเสนา	18. สะพานป่าท่าน
9. วัดวรโพธิ์	19. วัดพุทไธสวรรย์
10. วัดโลกยสุธา	

20. วัดไชยวัฒนาราม	46. วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ
21. วัดกุฎีดาว	47. วัดศาลापูน
22. วัดเจ้าพระยาไทย	48. วัดสุวรรณหเจดีย์
23. วัดบรมพุทธาราม	49. วัดสัดบาป
24. วัดสิงหาราม	50. วัดเกษ
25. วัดเชิงท่า	51. วัดชุมแสง
26. วัดหัลลดาवास	52. ศาลพระกาฬ
27. วัดวังชัย	53. วิหารเกษ
28. วัดอโยธยา	54. ถังน้ำประปา
29. วัดตึก	55. ศิลาระดับน้ำ
30. วัดขุนเมืองใจ	56. ปิงพระรามและสิ่งก่อสร้างภายในปิง
31. วัดสวนหลวงคางคาว	57. วัดสันทร
32. วัดนก	58. วัดสังขปัต
33. วัดภูเขาทอง	59. วัดหลังคาขาว
34. วัดตะโกกร	60. วัดหลังคาคำ
35. วัดเจ้าย่า	61. สะพานฮิทุน
36. วัดแร้ง	62. วัดขุนแล่น
37. วัดมเหยงคณ์	63. ป้อมประตูข้าวเปลือก
38. วัดพญูเชิง	64. วัดสังกา
39. ป้อมเพชร	65. วัดสามวิหาร
40. วัดเล่านาสนาราม	66. วัดร้าง
41. วัดสุวรรณหดาราราม	67. ประตูช่องฤๅ
42. วัดสวนหลวงสปลวรรค	68. บ้านโปรตุเกส
43. วัดพระยาแมน	69. วัดนางฤๅ
44. วัดนครหลวง	70. วัดวรเชษฐ
45. วัดชุมพลนิกายาราม	71. วัดตุม

72. วัดลุ่มมะโกคี่	87. เทวสถาน
73. วัดเจ้าฟ้ารัศมี	88. บ้านวิชาเยนทร์
74. วัดช้าง	89. วัดเจ้าปราบ
75. วัดลุ่มปลื้ม	90. วัดอุโบสถ
76. บ้านออลันดา	91. วัดเจดีย์ใหญ่
77. ละพานประตูลิ้น	92. วัดเจ้าพราหมณ์
78. วัดบรมวงศอิศวรารามวรวิหาร	93. วัดสังขทา
79. พระเฝียดคล้องช้าง	94. วัดสังขแท้
80. วัดเปิด	95. วัดมหาสมัน
81. วัดถนนสิน	96. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าลุ่มพระยา
82. วัดป่าสัก	97. วัดชะราม
83. วัดละพานนาค	98. วัดจวงกรม
84. วัดโคกม่วง	99. วัดแค
85. วัดปราสาท	100. วัดย่านอ่างทอง (วัดจุฬาลงกู)
86. วัดลุ่ม	

จังหวัดอ่างทอง

1. วัดไชโย	3. วัดป่าโมก
2. วัดขุนอินทประมูล	4. พระที่นั่งศำหยาต

จังหวัดสิงห์บุรี

1. วัดพระนอนจักรสีห์	4. วัดโพธิ์เก้าต้น
2. วัดหน้าพระธาตุ	5. พิพิธภัณฑสถานประจำอำเภออินทรีบุรี
3. วัดพระปรางค์	6. พิพิธภัณฑ

(ตัวพิพิธภัณฑเป็นของสร้างใหม่)

จังหวัดสระบุรี

1. พระพุทธฉาย	16. วัดเขาแก้ว
2. วัดสีทา	17. วัดสูง
3. เขาคอก	18. ศาลเจ้าพ่อน้อย
4. ผาเล็ดจึก	19. พระพุทธรูปน้อย
5. พระพุทธรูปบาท	20. ถ้ำมะขาม
6. พระราชวังโบราณ	21. ถนนเขาด่าน
7. ตำหนักธารเกษม	22. ถ้ำพระ
8. ธารทองแดง	23. ถ้ำผาหลย
9. ถ้ำประทุน	24. ถ้ำเขาน้ำพุ
10. อ่างแก้ว	25. คันกันน้ำ
11. เจ้าพ่อเขาดก	26. ถ้ำวิมานศักดิ์
12. เมืองขีดขิน	27. ตำหนักสระยอ
13. ถ้ำลำตวน	28. ถ้ำพระบาทใหญ่
14. เขาลม	29. ถ้ำระฆัง
15. ถ้ำฤๅษี	30. ถ้ำมหาสนุก

จังหวัดชัยนาท

1. เมืองชัยนาทเก่า	9. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ชัยนาท
2. วัดพระบรมธาตุ	10. วัดสองพี่น้อง
3. วัดป่าข้าวเปลือก	11. วัดนางคำ
4. วัดคำล้นา	12. วัดนางเครือ
5. วัดสองคบ	13. วัดพระแก้ว
6. วัดธรรมามูล	14. วัดพระยาแพรก
7. วัดมหาธาตุ	15. วัดพยอม
8. เมืองสรรค์บุรี	16. วัดจันทร์

จังหวัดจันทบุรี

เมืองการุ้ง

สรุปได้ว่าในเขตการศึกษา 6 (จังหวัดลพบุรี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี สระบุรี ชัยนาท และจันทบุรี) นั้นมีโบราณสถานและโบราณวัตถุมาก โดยเฉพาะวัดและอาราม ซึ่งเป็นมรดกทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดีที่มีค่า กรมศิลปากรซึ่งได้ตระหนักถึงความสำคัญนี้ จึงได้ขึ้นทะเบียนไว้เป็นมรดกของชาติ และทางราชการได้มีกฎหมายห้ามมิให้ผู้ใด ซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง ขุดค้น และทำลาย เว้นแต่อธิบดีกรมศิลปากรจะมีคำสั่งหรือได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร แต่อย่างไรก็ตามโบราณสถานและโบราณวัตถุ ก็ยังถูกทำลายอยู่ทั่วไป

1.7 สาเหตุการทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุ

สาเหตุการทำลายโบราณสถาน มีดังนี้ (กรมศิลปากร 2529 : 11)

1. โดยอายุความคงทนของวัสดุก่อสร้าง ซึ่งมีทั้งอิฐ หิน ศิลาแลง ปูน
2. โดยสภาพดินฟ้าอากาศ เช่น ร้อนจัด มีความชื้นสูง
3. โดยสภาพธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ วัชพืช เถาวัลย์
4. โดยมนุษย์ ทั้งเจตนาและไม่เจตนา เช่น ขุด โข เพื่อใช้พื้นที่

ขุดเจาะหาสมบัติจากโบราณสถาน ตลอดจนหัก ทำลายชิ้นส่วนตกแต่ง เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

สาเหตุการทำลายโบราณวัตถุ มีดังนี้ (กรมศิลปากร 2529 : 32-33)

1. คน เป็นศัตรูสำคัญที่ทำให้เกิดการชำรุดขึ้นบนวัตถุมากที่สุด เช่น เคลื่อนย้ายศิลปโบราณวัตถุอย่างไม่ระมัดระวัง การลักขโมย การลักลอบตัดเศียรพระพุทธรูป เป็นต้น

2. สภาพแวดล้อมของการเก็บรักษา ได้แก่

- ความชื้น
- แสงสว่างและความร้อน
- ความไม่บริสุทธิ์ของบรรยากาศ

ความชื้น ศิลปะโบราณวัตถุที่ทำมาจากสิ่งมีชีวิตซึ่งประกอบด้วยเซลล์ เมื่ออยู่ในที่ที่มีความชื้นสัมพัทธ์สูงเกินกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ จะทำให้เกิดเชื้อราหรือจุลินทรีย์ ถ้าหากมีความชื้นสัมพัทธ์ต่ำมากก็จะเกิดการหดตัวของเซลล์ ผลที่ตามมาก็คือการบิดงอ แตกกร้าว เสียรูปแบบ ถ้าเป็นโลหะที่เกิดสนิมกัดกร่อนก็จะเกิดการลุกลามของสนิมได้ ถ้าเก็บไว้ในที่ชื้น

แสงสว่างและความร้อน แสงอุลตราไวโอเล็ตจะทำให้เกิดการทำลายและชำรุดเสื่อมสภาพขึ้นได้กับศิลปะโบราณวัตถุประเภทอินทรีย์วัตถุทำให้เกิดสีเหลือง ซีด เนื้อวัตถุเปราะ กรอบ ทั้งนี้เนื่องจากแสงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเคมีบนเนื้อวัตถุ ส่วนแสงอินฟราเรดซึ่งเป็นแสงที่ทำให้ความร้อน จะทำให้เกิดการชำรุดเสียหายกับศิลปะโบราณวัตถุ โดยเฉพาะประเภทอินทรีย์วัตถุได้มาก ยิ่งถ้าร้อนมากก็จะเกิดปัญหาคือ จะเหลือง กรอบ บิดเบี้ยว เป็นต้น

ความไม่บริสุทธิ์ของบรรยากาศ ในสภาวะของอากาศที่มีฝุ่นละออง จะทำให้เกิดความสกปรกบนวัตถุและเป็นบ่อเกิดของแมลง ส่วนแก๊สเสีย (แก๊สอินเพอร์ไดออกไซด์ แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์) ที่มีอยู่ในอากาศโดยเฉพาะบริเวณใกล้กับโรงงานอุตสาหกรรม แก๊สเหล่านี้เมื่อได้รับความชื้นจะเปลี่ยนสภาพจากแก๊สไปเป็นกรดได้ ดังนั้นหากในบริเวณที่เก็บรักษาศิลปะโบราณอยู่ใกล้กับโรงงานอุตสาหกรรมที่มีแก๊สเสียเช่นนี้ และมีความชื้นอยู่ด้วยแล้ว ศิลปะโบราณวัตถุประเภทอินทรีย์วัตถุก็จะเก็บสะสมกรดต่าง ๆ ไว้ในตัวมันเองทีละน้อย ในที่สุดถึงระดับหนึ่งการเปลี่ยนแปลงในทางทำลายก็จะปรากฏให้เห็น

3. จุลินทรีย์ จุลินทรีย์มีมากมายหลายชนิดที่เกิดขึ้นบนศิลปะโบราณวัตถุประเภทอินทรีย์วัตถุ เช่น บนผ้า กระดาษ และหนัง เป็นต้น เมื่อมีความชื้นสัมพัทธ์สูงกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ จุลินทรีย์จะเกิดขึ้นได้ดี เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดรอยเปื้อนหรือเกิดรอยต่างบนเนื้อวัตถุ ยากแก่การที่จะทำให้กลับสภาพเดิมได้

4. แมลง แมลงมีหลายชนิดที่เกิดขึ้นบนศิลปะโบราณวัตถุ โดยเฉพาะวัตถุประเภทไม้ กระดาษ แมลงเหล่านี้มีทั้งชนิดที่อาศัยอยู่บนวัตถุเฉย ๆ กับชนิดที่กินเนื้อวัตถุเป็นอาหาร แมลงจะเกิดขึ้นได้ดีในสภาวะที่อบอุ่น สกปรก อากาศอบอู่ การแพร่พันธุ์ของแมลงก็จะเป็นไปอย่างรวดเร็ว เช่น ปลวก เป็นต้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วปัญหาที่ตามมาคือ การชำรุดบนวัตถุนั้น ๆ

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่าตัวการทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญคือ มนุษย์ และสภาพธรรมชาติ ถ้าหากไม่หาวิธีการป้องกันไว้โบราณสถานและโบราณวัตถุก็คงจะหมดไปอย่างน่าเสียดาย และจะไม่เหลือให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้า จึงเป็นหน้าที่ของประชาชนทั่วไปที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้และเพื่อให้ประชาชนเกิดความสำนึกในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุ รัฐบาลจึงกำหนดให้วันที่ 2 เมษายน ของทุก ๆ ปี เป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย ซึ่งคำว่ามรดกไทยนั้นหมายถึงศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัด และอาราม ส่วนในด้านการศึกษาเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะต้องพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน ตามที่ระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520

1.8 การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

การอนุรักษ์โบราณสถาน กรมศิลปากรได้กล่าวถึงการอนุรักษ์โบราณสถานไว้ดังนี้ (กรมศิลปากร 2529 : 11-12)

การอนุรักษ์และคุ้มครองโบราณสถานไว้เป็นมรดกของชาติสืบไปนั้น กองโบราณคดี กรมศิลปากร มีหน้าที่รับผิดชอบ ดำเนินการสำรวจ ชี้นทะเบียน และทำการขุดค้นทางวิชาการ ขุดแต่ง บูรณะ รวมทั้งการสำรวจชี้นทะเบียน และซ่อมแซมบูรณะจิตรกรรมฝาผนังด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การชี้นทะเบียนโบราณสถาน

อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ชี้นทะเบียนโบราณสถานใด ๆ ที่อธิบดีเห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน ซึ่งให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถาน

การเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมการชี้นทะเบียนโบราณสถานให้กระทำได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

กรณีที่โบราณสถานหรือศิลปกรรมศิลปากรจะประกาศชี้นทะเบียนนั้นมิได้เจ้าของ หรือมีผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย อธิบดีกรมศิลปากรจะมีหนังสือแจ้งให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจ ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายใน 30 วัน

นับแต่วันที่อธิบดีกรมศิลปากรแจ้งให้ทราบ ขอให้คำสมัครค่าสิ่งให้อธิบดีกรมศิลปากรระงับการขึ้นทะเบียนหรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณี หากเจ้าของผู้ครอบครองมิได้ร้องขอต่อศาล หรือศาลมีคำสั่งถึงที่สุด ให้ยกคำร้องขอของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง อธิบดีกรมศิลปากรดำเนินการขึ้นทะเบียนได้

หากโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายและอธิบดีกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ชำรุด หักพัง หรือเสียหาย ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้นแจ้งการชำรุด หักพัง หรือเสียหายเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน 30 วัน นับแต่วันที่เกิดชำรุดหรือเสียหาย

การควบคุมดูแลโบราณสถานและเขตโบราณสถานในความรับผิดชอบ
ของกรมศิลปากร

กฎหมายกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลงโบราณสถานหรือขุดค้นสิ่งใด ๆ ภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่อธิบดีกรมศิลปากรจะมีคำสั่งหรือได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร ซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจที่จะกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติตามด้วย

ภายในเขตโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนไว้ ผู้ใดจะปลูกสร้างอาคารภายในเขตดังกล่าวไม่ได้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากอธิบดีกรมศิลปากร

หากผู้ใดปลูกสร้างอาคารโดยมิได้รับอนุญาต อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจสั่งระงับการก่อสร้างและให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้น ภายในกำหนด 60 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง

หากขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารตามคำสั่งอธิบดีกรมศิลปากร อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารได้

เจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือผู้ปลูกสร้างที่ขัดขืนคำสั่งของอธิบดีกรมศิลปากรถือว่ามีความผิดฐานขัดคำสั่งพนักงาน และไม่มีสิทธิ์เรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าเสียหายคืนแก่ผู้รื้อถอนไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น

สัมภาระที่รื้อถอน เจ้าของต้องขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายใน
กำหนด 15 วัน นับแต่วันรื้อถอนเสร็จ หากเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปภายในกำหนดให้อธิบดีกรม
ศิลปากรสั่งการขายทอดตลาดสัมภาระนั้น เงินที่ได้จากการขายเมื่อหักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอน
และการขายแล้ว เหลือเท่าใดให้คืนให้เจ้าของสัมภาระ

การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างใด ๆ ใกล้เคียงโบราณสถาน

เนื่องจากมีการก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างบางอย่าง
ใกล้เคียงกับโบราณสถาน เช่น ใกล้เคียงอนุสาวรีย์ พระอุโบสถ หรือบริเวณประวัตินครวัด
เป็นต้น ทำให้โบราณสถานหรือประวัตินครวัด อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติขาดความ
สง่างาม เพราะถูกปิดบังด้วยอาคารที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ บางโอกาสโบราณสถานบางแห่งอาจทรุดพัง
เพราะได้รับความเสียหายในขณะที่กำลังมีการก่อสร้างอาคาร

คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2518
มีมติให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจใดที่จะมีการก่อสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างใกล้เคียงโบราณสถาน
ขอให้หารือไปยังกรมศิลปากรก่อน เพื่อประโยชน์ในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้ยืนยง
ตลอดไป

การอนุรักษ์โบราณวัตถุ (กรมศิลปากร 2529 : 32-33)

การอนุรักษ์โบราณวัตถุทางวัฒนธรรมมีวิธีการอยู่ 2 ประการคือ

1. การป้องกันรักษา (Preventive conservation) หมายถึง
การเก็บรักษาไว้ในสภาวะแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสมตามชนิดของวัตถุที่ไม่เหมือนกัน เพื่อ
ป้องกันมิให้ศิลปโบราณวัตถุเกิดการชำรุดเสื่อมสภาพและเสียหายเนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ

2. การปฏิบัติการสงวนรักษา (Treatment conservation)
เป็นการแก้ปัญหาและหยุดยั้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและที่ทำให้เกิดการชำรุดเสื่อมสภาพและ
เสียหายบนศิลปโบราณวัตถุแล้วทำให้มีความแข็งแรง คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด

จะเห็นได้ว่า การจะรู้วิธีการที่จะป้องกันรักษาและซ่อมแซมสงวนรักษาอย่างไร
วิธีใดนั้น จะต้องรู้ว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการชำรุดเสื่อมสภาพแบบใดบ้างบนศิลปโบราณวัตถุ

ต่าง ๆ ที่มีเนื้อวัตถุต่างกัน และหาทางหยุดยั้งและตัดปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นออกไป และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นบนวัตถุให้ถูกวิธี

2.1 ในกรณีที่ทำให้การทำลายโบราณวัตถุเกิดจากคน จะสามารถแก้ไขและป้องกันได้หากได้ดำเนินการอย่างจริงจัง โดยเฉพาะทางด้านการศึกษาจะต้องพัฒนาคนให้เกิดความสำนึกในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ

2.2 ในกรณีที่ทำให้การทำลายโบราณวัตถุเกิดจากสภาพแวดล้อมของการเก็บรักษาได้แก่

ความชื้น : การอนุรักษ์จำเป็นต้องมีการควบคุมความชื้นให้เหมาะสมต่อการเก็บรักษาของศิลปโบราณวัตถุแต่ละชนิด ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษา ตรวจสอบทดลองศึกษาหาวิธีการโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

แสงสว่างและความร้อน : การอนุรักษ์จำเป็นต้องลดความเข้มของแสง ลดปริมาณของแสงอุลตราไวโอเล็ตลงให้มากที่สุด เพื่อความปลอดภัยของโบราณวัตถุนั้น

ความไม่บริสุทธิ์ของบรรยากาศ : การอนุรักษ์จะต้องเก็บรักษาให้ดีไม่ให้ฝุ่นละอองและแก๊สเสียต่าง ๆ เกาะบนโบราณวัตถุ

2.3 ในกรณีที่ทำให้การทำลายโบราณวัตถุเกิดจากจุลินทรีย์ จะต้องหาวิธีหยุดยั้งการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ด้วยการใช้สารเคมีที่เหมาะสม ซึ่งจะใช้นิดไหนนั้นขึ้นอยู่กับชนิดของจุลินทรีย์ที่เกิดขึ้น

2.4 ในกรณีที่ทำให้การทำลายโบราณวัตถุเกิดจากแมลง จะต้องป้องกันมิให้แมลงเกิดขึ้น โดยไม่เก็บโบราณวัตถุไว้ในที่อับชื้น สกปรก เพราะในสภาพเช่นนี้การแพร่พันธุ์ของแมลงจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว เช่น ปลวก เมื่อเกิดขึ้นแล้วปัญหาที่ตามมาคือ การชำรุดบนวัตถุนั้น และเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องศึกษาว่าชนิดไหนจะได้อุผลวางยาให้ถูกต้อง เหมาะสม

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นว่า การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุนั้นจะต้องเน้นที่ตัวการสำคัญในการทำลายได้แก่มนุษย์ และสภาพธรรมชาติ กล่าวคือ การทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุที่เกิดจากมนุษย์ ผู้วิจัยเห็นว่าวิธีการแก้ไขคือ จะต้องพัฒนาคนให้มีความสำนึกในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุหรือพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ เพราะเมื่อบุคคลเห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุแล้ว ก็จะช่วยกันรักษาและไม่ทำลาย ซึ่งวิธีการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ผู้วิจัยจะกล่าวถึงในตอนต่อไป ส่วนการทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุที่เกิดจากสภาพธรรมชาตินั้นวิธีการอนุรักษ์เป็นเรื่องของหลักสูตรวิชาทางโบราณคดี ที่ต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์

1.9 ความสำคัญของการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ , ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

การพัฒนาเจตคติหมายถึง การพัฒนาความพร้อมที่จะแสดงออกหรือความรู้ลึกของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุสิ่งของหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ส่วนการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุหมายถึง การคิดค้นศึกษา ระวังรักษา โบราณสถานและโบราณวัตถุให้อยู่รวมทั้งปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจึงหมายถึง การพัฒนาความพร้อมที่จะแสดงออกของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในด้านการบำรุงรักษา และไม่ทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

เหตุที่ต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ เพราะโบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นมรดกของชาติที่มีคุณค่า ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (2529 : 17) ที่พระราชทานเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุว่า "อิฐเก่า ๆ แผ่นดินยาก็มีค่า ควรจะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดลูโซทัย อยูรยา และกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย" นอกจากนี้ นิคม มุสิกคามะ (2529 : 23) ยังได้ชี้ให้เห็นว่า โบราณสถานยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของชาติ เพราะแหล่งโบราณสถานเป็นแหล่งการท่องเที่ยวที่สำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของชาติ ส่วนทางด้านการศึกษาได้เห็นความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุเช่นเดียวกัน รัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญนี้

จึงได้เน้นให้จัดการศึกษาให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุตั้งที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ในหมวด 6 ข้อ 50 ว่า "รัฐพึงจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและก่อให้เกิดความรู้สึกในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม คำสั่งา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม รวมทั้งสถานที่และวัตถุอันมีค่าทางประวัติศาสตร์" (กระทรวงศึกษาธิการ 2520 : 15)

เมื่อโบราณสถานและโบราณวัตถุมีความสำคัญเช่นนี้ จึงต้องอนุรักษ์ไว้ให้อยู่คู่ชาติไทยตลอดไป แต่ในปัจจุบันโบราณสถานและโบราณวัตถุได้ถูกทำลายเป็นอันมาก ดังกล่าวไว้ในโครงการอนุรักษ์มรดกไทยของรัฐบาล (อ้างถึงในขรรค์ชัย ฟู่นปาน, บรรณาธิการ 2529 : 19)

ในสภาพปัจจุบันเราพบว่า โบราณสถานและโบราณวัตถุถูกทำลายทั้งโดยสภาพธรรมชาติ และจากการทำลายของประชาชน แม้ทางราชการจะดำเนินการอนุรักษ์บูรณะ ซ่อมแซมโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัดและอารามดังกล่าวอยู่เสมอ แต่ด้วยความจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรในการดูแลรักษา บูรณะ ซ่อมแซม ทำให้ภาวะความสูญเสียของโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัดและอารามของชาติเพิ่มขึ้นในอัตรารวดเร็ว หากปล่อยภาวะเช่นนี้ไว้โดยไม่มีการแก้ไขอย่างทันที่ ก็จะทำให้ชาติไทยสูญเสียมรดกอันทรงคุณค่าอย่าง ไม่สามารถหากสืบคืนมาได้

เมื่อเป็นเช่นนี้เราจึงต้องช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุไว้ก่อนที่จะถูกทำลายไปจนหมดสิ้น สำหรับโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ถูกทำลายโดยสภาพธรรมชาตินั้น การอนุรักษ์เป็นเรื่องของหลักวิชาทางโบราณคดีที่ต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (กล่าวถึงในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ) แต่ถ้าการทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุเกิดจากประชาชน ต้องแก้ไขโดยการพัฒนาคนให้มีความรู้สึกในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุหรือให้มีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ เพราะเมื่อบุคคลโดยเฉพาะนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งจะเติบโตเป็นพลเมืองต่อไป มีเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุแล้ว ก็จะเกิดความรัก ความหวงแหน บำรุงรักษา ตลอดจนไม่ทำลายโบราณสถานและโบราณวัตถุเหล่านั้น ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันมีค่าให้คงอยู่ตลอดไป

1.10 วิธีการของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ครูสังคมศึกษาจะต้องมีบทบาทในการให้ความรู้ทางเนื้อหาวิชาการ และจะต้องสร้างหรือพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองดีหรือสมาชิกที่ดีของสังคมด้วย เพราะวิชาสังคมศึกษามีจุดมุ่งหมายในการพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองดี เรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติเป็นสิ่งที่พลเมืองดีพึงกระทำ ครูสังคมศึกษาจึงต้องมีบทบาทในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน นอกจากนี้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 หมวด 6 ข้อ 50 ยังได้บ่งให้จัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและก่อให้เกิดความสำนึกในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนอีกด้วย ดังนั้น ครูสังคมศึกษาจึงต้องมีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียน สำหรับวิธีการของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สามารถสรุปแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติได้ดังนี้

1. จัดกิจกรรมกระตุ้นให้นักเรียนเห็นคุณค่า และความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ การให้นักเรียนเล่นข้อ่าเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุหน้าชั้นเรียน ให้นักเรียนดูภาพยนตร์หรือสไลด์ และให้ทำลุ่มรูปภาพเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นต้น
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ วิจัยเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุ โดยใช้เทคนิควิธี กระบวนการกลุ่มหรือการอภิปรายกลุ่ม (Group discussion) ซึ่งการใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่มดังกล่าวจะช่วยให้นักเรียนมีโอกาสใช้เหตุผลวิเคราะห์วิจารณ์ และประเมินค่าโบราณสถานและโบราณวัตถุได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนเป็นไปอย่างมีเหตุผลและยั่งยืน
3. ครูผู้สอนต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุให้มาก และพร้อมที่จะตอบคำถามของนักเรียน
4. ควรเชิญผู้ที่มีความรู้โดยตรงเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุมาให้ความรู้และโน้มน้าวจิตใจให้นักเรียนเห็นคุณค่า และความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นครั้งคราว

5. นำสื่อการส่งมาให้ประกอบการเรียนการสอนเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุ เช่น รูปภาพ ภาพยนตร์ และสไลด์ เป็นต้น

6. สอดแทรกให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุในการเรียนการสอนเนื้อหาด้านการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุโดยตรง นอกจากนี้ยังสามารถสอดแทรกให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุในการเรียนการสอนด้านอื่น ๆ ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ศิลป วัฒนธรรม

7. จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุได้แก่ การจัดป้ายนิเทศ คำขวัญ คติเตือนใจ การจัดประกวดบทกลอนหรือบทความ การจัดแข่งขันตอบปัญหา การเขียนบทความลงในวารสารของโรงเรียน การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุ การจัดรวบรวมโบราณวัตถุไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นตัวช่วยให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า การร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนในการนำนักเรียนมาร่วมกิจกรรมในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานวันประวัติศาสตร์พระนครคีรีอโยธยา งานวันสมเด็จพระนารายณ์ เป็นต้น การช่วยกันทำความสะอาดโบราณสถานและโบราณวัตถุในท้องถิ่น การจัดหาหนังสือเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุเข้าห้องสมุดให้เพียงพอ เพื่อนักเรียนจะได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าตามความสนใจ การจัดตั้งชุมนุมการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุในโรงเรียน ตลอดจนการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ การจัดทัศนศึกษาไปยังแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุ ทั้งนี้ควรเชิญผู้ที่มีความรู้โดยตรงมาอธิบาย และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามสิ่งที่สนใจ ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าวควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมวางแผนและดำเนินการ

8. คณะครูต้องเป็นแบบอย่างให้นักเรียนเห็นความสำนึกในคุณค่าของโบราณสถานและโบราณวัตถุของตัวเอง เช่น ลงมือร่วมกับนักเรียนเมื่อมีการพัฒนาตกแต่ง และทำความสะอาดโบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ

จากการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า วิธีการ

พัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ทางคือ โดยการสังเกตกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และโดยการสังเกตกิจกรรมเสริมหลักสูตร นอกจากนั้นยังสามารถกล่าวได้ว่า วิธีการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ วิธีการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุในทางตรง และวิธีการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุในทางอ้อม วิธีการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในทางตรงได้แก่ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วิจารณ์เกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุ โดยใช้เทคนิคกระบวนการกลุ่ม เชิญวิทยากรที่มีความรู้โดยตรงเกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุมาให้ความรู้และโน้มน้าวจิตใจให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุ การจัดทำทัศนศึกษาไปยังแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุ และเชิญผู้ที่มีความรู้โดยตรงมาบรรยายและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถาม เป็นต้น และวิธีการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในทางอ้อม ได้แก่ การสวดบ้ายนิเทศ คำขวัญ คติเตือนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ การร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนในการนำนักเรียนมาร่วมกิจกรรมในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานประเพณีค่าสัตรีพระ นครศรีอยุธยา การช่วยกันทำความสะอาดโบราณสถานและโบราณวัตถุในท้องถิ่น คณะครูต้องเป็นแบบอย่างให้นักเรียนเห็นความสำคัญในคุณค่าและความสำคัญของโบราณสถานและโบราณวัตถุของตัวเอง เป็นต้น

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุโดยตรงทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศนั้น ยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยไว้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เสาะงานวิจัยที่เกี่ยวกับวิธีการในการพัฒนาเจตคติโดยทั่วไป ซึ่งพบแล้วว่าสามารถพัฒนาเจตคติได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้วิจัยเองในการศึกษาปัญหาของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติต่อการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 6 ดังต่อไปนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย

นันทนา เทพบริรักษ์ (2519 : 47-50) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบผลการสอนวิชาวิทยาศาสตร์หน่วย "พลังงาน" โดยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และวิธีการสอนแบบธรรมดาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6" โดยมีวัตถุประสงค์ประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์หน่วยพลังงาน โดยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีการธรรมดา ในด้านพัฒนาการของสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและเจตคติด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สุ่มสุติฐานของการวิจัยครั้งนี้คือ เมื่อสอนวิชาวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์แล้ว นักเรียนจะมีพัฒนาการทางสัมฤทธิ์ผลด้านผลการเรียนรู้อื่นๆ สูงขึ้นกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบธรรมดา และมีเจตคติเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยคือ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีและวิธีการเรียนการสอนด้วยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และได้สร้างหน่วยการสอนวิชาวิทยาศาสตร์เรื่อง พลังงาน แล้วนำมาทดลองสอนกับตัวอย่างประชากร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนลาติตุลพิลาลงกรธมหาวิทยาลัย (ฝ่ายประถม) ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้เกณฑ์อายุ เพศ และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเหมือนกันเป็นคู่ ๆ กลุ่มทดลองสอนโดยผู้วิจัย และกลุ่มควบคุมสอนโดยอาจารย์ประจำ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน แล้ววิเคราะห์ปรับปรุงจนมีความเที่ยง (Reliability) .88 แบบวัดเจตคติใช้ของฉันทนา ภาคบงกช ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2517 และผู้วิจัยได้หาความเที่ยงชนิดความคงที่ภายในกับกลุ่มตัวอย่างประชากรได้ค่า .72 สามารถจำแนกบุคคลได้ระดับความมีนัยสำคัญ .01 ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน และวัดเจตคติด้านมนุษยสัมพันธ์กับกลุ่มตัวอย่างประชากรรวม 3 ครั้ง คือ สอนก่อนเรียน สอนหลังเรียนครั้งที่ 1 และสอนหลังเรียนครั้งที่ 2 ซึ่งห่างจากสอนหลังการเรียนครั้งที่ 1 เป็นเวลา 1 เดือน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับเจตคติด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยให้นักเรียนเขียนเกี่ยวกับความรู้สึกและความคิดเห็นของตน ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทดลองสอนวิชาวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีการธรรมดา ปรากฏผลว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีผลการสอบด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงขึ้นที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01 เมื่อเปรียบเทียบผลการสอบหลังเรียนครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ปรากฏว่าผลการสอบของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ระดับความมี

นัยสำคัญ .01 ทั้งสองครั้ง ด้านเจตคติของนักเรียนกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01 ส่วนนักเรียนในกลุ่มควบคุมซึ่งเรียนด้วยวิธีธรรมดา เจตคติไม่เปลี่ยนแปลงจากการลอบก่อนเลย ภายหลังจากการลอบครั้งที่ 1 เจตคติของกลุ่มทดลองมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม สรุปว่าเมื่อเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีการกลุ่มสัมพันธ์แล้ว นักเรียนมีพัฒนาการด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงขึ้น และมีเจตคติด้านมนุษยสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าการเรียนการสอนด้วยวิธีธรรมดา ดังลุ่มมุติฐาน

แหล่งอรุณ ยูชาติ (2519 : 27-29) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลของผู้สื่อข่าวและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ" โดยมีจุดมุ่งหมายของการทดลอง คือ 1. เพื่อศึกษาว่าผู้สื่อข่าวที่มีลักษณะต่างกันจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลแตกต่างกันหรือไม่ 2. เพื่อศึกษาว่าผู้สื่อข่าวที่มีความชำนาญมากจะทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากกว่าผู้สื่อข่าวที่มีความชำนาญน้อยหรือไม่ 3. เพื่อศึกษาว่าผู้สื่อข่าวที่ประสบความสำเร็จในการชักจูงในเรื่องเดียวกันนี้มาก่อนจะทำให้บุคคลอื่นที่ทราบเรื่องเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากกว่าผู้สื่อข่าวที่ไม่เคยประสบความสำเร็จในการทำงานนี้หรือไม่ 4. เพื่อศึกษาถึงอิทธิพลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความชำนาญงานกับผลการทำงานในอดีตของผู้สื่อข่าวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ตัวอย่างประชากร คือนักศึกษาภาคค่ำระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษา จำนวน 138 คน แบ่งเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 23 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบวัดทัศนคติต่อการสอนเพศศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย แบบวัดการคัดกระทำกับตัวแปรอิสระ แบบวัดความสนใจ ทัศนคติ ความเบื่อหน่าย และลารสื่อที่ใช้ในการทดลอง ข้อความบรรยายลักษณะผู้สื่อข่าวสี่ประเภท ผลการวิจัยพบว่า 1. ลักษณะของผู้สื่อข่าวไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างต่อการเปลี่ยนทัศนคติของผู้ถูกชักจูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2. ลักษณะของลารสื่อที่มีความน่าเชื่อถือ สามารถชักจูงให้ผู้อ่านคล้อยตามได้มากกว่ากลุ่มที่ได้รับเฉพาะลารสื่อปกติ และพบว่าบุคคลผู้อ่านที่ได้รับลารสื่อมีทัศนคติไปในทิศทางที่ถูกชักจูงได้มากกว่าบุคคลผู้อ่านที่ไม่ได้รับลารสื่อ 3. ทัศนคติของผู้ถูกทดลองที่มีความสนใจดั้งเดิมมาก ค่าคะแนนจากการเปลี่ยนทัศนคติจะไม่แตกต่างระหว่างผู้สื่อข่าวที่มีลักษณะต่างกัน แต่ถ้าความสนใจดั้งเดิมของผู้ถูกทดลองน้อย ลักษณะของผู้สื่อข่าวที่น่าเชื่อถือจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมาก 4. ความสัมพันธ์

นัยสำคัญ .01 ทั้งสองครั้ง ด้านเจตคติของนักเรียนกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่า เดิมที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01 ส่วนนักเรียนในกลุ่มควบคุมซึ่งเรียนด้วยวิธีธรรมดา เจตคติไม่เปลี่ยนแปลงจากการสอบก่อนเลย ภายหลังหนึ่งเดือนจากการสอบครั้งที่ 1 เจตคติของกลุ่มทดลองมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม สรุปว่า เมื่อเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีการกลุ่มสัมพันธ์แล้ว นักเรียนมีพัฒนาการด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงขึ้น และมีเจตคติด้านมนุษยสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าการเรียนการสอนด้วยวิธีธรรมดา ดังลุ่มมูติฐาน

แล่งอรุณ ยูชาติ (2519 : 27-29) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลของผู้สื่อความและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ" โดยมีจุดมุ่งหมายของการทดลอง คือ 1. เพื่อศึกษาว่า ผู้สื่อความที่มีลักษณะต่างกันจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลแตกต่างกันหรือไม่ 2. เพื่อศึกษาว่า ผู้สื่อความที่มีความชำนาญมากจะทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากกว่าผู้สื่อความที่มีความชำนาญน้อยหรือไม่ 3. เพื่อศึกษาว่า ผู้สื่อความที่ประสบผลสำเร็จในการชักจูงในเรื่องเดียวกันนี้มาก่อนจะทำให้บุคคลอื่นที่ทราบเรื่องเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากกว่าผู้สื่อความที่ไม่เคยประสบผลสำเร็จในการทำงานนี้หรือไม่ 4. เพื่อศึกษาถึงอิทธิพลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความชำนาญงานกับผลการทำงานในอดีตของผู้สื่อความที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ตัวอย่างประชากร คือนักศึกษาภาคค่ำระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษา จำนวน 138 คน แบ่งเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 23 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบวัดทัศนคติต่อการสอนเพศศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย แบบวัดการคัดกระทำกับตัวแปรอิสระ แบบวัดความสนใจ ทัศนคติ ความเบื่อหน่าย และล้ารสื่อที่ใช้ในการทดลอง ข้อความบรรยายลักษณะผู้สื่อความสี่ประเภท ผลการวิจัยพบว่า 1. ลักษณะของผู้สื่อความไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างต่อการเปลี่ยนทัศนคติของผู้ถูกชักจูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2. ลักษณะของล้ารสื่อที่มีความน่าเชื่อถือ สามารถชักจูงให้ผู้อ่านคล้อยตามได้มากกว่ากลุ่มที่ได้รับเฉพาะล้ารสื่อปกติ และพบว่าบุคคลผู้อ่านที่ได้รับล้ารสื่อมีทัศนคติไปในทิศทางที่ถูกชักจูงได้มากกว่าบุคคลผู้อ่านที่ไม่ได้รับล้ารสื่อ 3. ทัศนคติของผู้ถูกทดลองที่มีความสนใจตั้งเดิมมาก ค่าคะแนนจากการเปลี่ยนทัศนคติจะไม่แตกต่างระหว่างผู้สื่อความที่มีลักษณะต่างกัน แต่ถ้าความสนใจตั้งเดิมของผู้ถูกทดลองน้อย ลักษณะของผู้สื่อความที่น่าเชื่อถือจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมาก 4. ความสัมพันธ์

ระหว่างที่ค้นคิดและลักษณะต่าง ๆ ของผู้ถูกชักจูง พบว่า ผู้ที่มีความสนใจในเรื่องที่อ่านมากก็จะมีคะแนนที่ค้นคิดไปในทิศทางที่ล้าระลอกชักจูงมากด้วย และผู้ที่มีความสนใจก็จะเป็นผู้ที่มีความเพื่อง่ายน้อยในขณะอ่านบทความ

วิธียะ บุญยะนิวาสน์ (2523 : 49) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบการล่อนจริยธรรมโดยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการล่อนแบบธรรมดา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่หก" มีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบผลการล่อนจริยธรรมโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการล่อนแบบธรรมดา ในด้านเจตคติทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่หก กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนวันดอนทอง จังหวัดฉะเชิงเทรา ปีการศึกษา 2522 จำนวน 30 คู่ โดยใช้เพศและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเป็นเกณฑ์ในการจัดกลุ่มเหมือนกันเป็นคู่ ๆ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการล่อนด้วยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และแบบธรรมดา เพื่อล่อนจริยธรรม 3 คุณลักษณะ คือ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบกับแบบทดสอบวัดเจตคติทางจริยธรรมทั้ง 3 คุณลักษณะ จำนวน 30 ข้อ ซึ่งเป็นแบบ projective techniques ชนิดปลายเปิด ผลการวิจัยพบว่า หลังการล่อนแล้วนักเรียนกลุ่มที่ล่อนด้วยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีพัฒนาการเจตคติทางจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มที่ล่อนด้วยวิธีธรรมดาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังจากการล่อนไปแล้ว 1 เดือน เจตคติทางจริยธรรมของนักเรียนทั้งสองกลุ่มยังคงเดิมเท่ากับหลังการล่อนใหม่ ๆ และกลุ่มที่ล่อนด้วยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ยังคงสูงกว่ากลุ่มที่ล่อนด้วยวิธีธรรมดา

พรรณี สิมปีวัฒนา (2523 : 54) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้วิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในการล่อนจริยธรรม ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการทางเจตคติทางจริยธรรมของนักเรียนหลังจากล่อนด้วยวิธีนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด คือ 1. แผนการล่อนจริยธรรมด้วยวิธีการระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ 3 เรื่อง คือ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ 2. แบบทดสอบเจตคติทางจริยธรรมทั้ง 3 คุณลักษณะ เป็นแบบ projective techniques ชนิดปลายเปิด โดยมีเกณฑ์การตรวจ 4 ระดับ จากไม่พึงประสงค์ที่สุด ไปสู่ระดับที่พึงประสงค์ที่สุด โดยใช้กับกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยจำนวน 28 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การหาค่า t-test ระหว่างคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการล่อน ก่อนล่อน

หลังสอน และหลังสอน 1 เดือน ผลการวิจัยพบว่า หลังการสอนนักเรียนมีพัฒนาการทาง
เจตคติทางจริยธรรมสูงขึ้น และหลังจากสอนไปแล้ว 1 เดือน เจตคติทางจริยธรรมยังคงเดิม
เท่ากับหลังการสอนใหม่ ๆ ผู้วิจัยเสนอแนะว่า ในการสอนนอกจากจะคำนึงถึงด้านสัมฤทธิ์ผล
ทางการเรียนแล้ว ควรจะพัฒนาเจตคติทางจริยธรรมของผู้เรียนด้วย

ปรากฏผู้วิจัย อติตโต (2524 : 113-115) ได้ทำท้าววิจัยเรื่อง "ความคิดเห็น
ของครูสังคัมคศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์ เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคัมคศึกษา
ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและ
เปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคัมคศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและศึกษานิเทศก์วิชาสังคัมคศึกษา
เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคัมคศึกษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521
ในเรื่อง หลักสูตรสังคัมคศึกษา ฉบับพุทธศักราช 2521 จุดมุ่งหมายของวิชาสังคัมคศึกษา กระบวน
การเรียนการสอนสังคัมคศึกษา วิธีดูอุปกรณ์การเรียนการสอนสังคัมคศึกษา การวัดและประเมินผล
เพื่อหาข้อบกพร่อง และข้อ เสนอแนะเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนสังคัมคศึกษา
ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น วิธีดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม
จำนวน 3 ชุด แต่ละชุดประกอบด้วยแบบเลือกตอบ แบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบบปลายเปิด
แบบสอบถามชุดที่ 1 ใช้ถามครูสังคัมคศึกษา จำนวน 132 คน ในโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียน
ราษฎร์ รวม 20 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร แบบสอบถามชุดที่ 2 ใช้ถามผู้บริหารการศึกษา
จำนวน 80 คน ในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ รวม 20 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร
แบบสอบถามชุดที่ 3 ใช้ถามศึกษานิเทศก์ วิชาสังคัมคศึกษาในทุกเขตการศึกษา จำนวน 40 คน
ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาสาระของวิชาสังคัมคศึกษาในหลักสูตรฉบับนี้ มีขอบเขตกว้างเกินความ
สามารถของครูจะสอนให้ครอบคลุมทั้งหมดทั้งยังให้เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมี
ลักษณะยากแก่การนำไปประยุกต์ใช้ได้ จุดมุ่งหมายของวิชาสังคัมคศึกษาที่เขียนขึ้นมิได้ระบุให้
ชัดเจนเท่าที่ควร ทั้งจุดมุ่งหมายยังเป็นทฤษฎีสูงยากแก่การปฏิบัติ การเรียนการสอนส่วนใหญ่
ครูผู้สอนยึดถือตำราเรียนเป็นหลัก การสอนส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนแบบบรรยาย โรงเรียนขาดวัสดุ
อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน การวัดผลไม่ครอบคลุมเนื้อหา การวัดผลส่วนใหญ่มุ่งวัด
ด้านความจำและความแม่นยำมากกว่าจะวัดสัมฤทธิ์ผลด้านอื่น ๆ

วิจัย ศันสารทิเพทา (2524 : 135-143) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ปัญหาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานของครูสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานของครูสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ เกี่ยวกับปัญหาส่วนตัวทั่วไปและปัญหาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงาน และเพื่อเปรียบเทียบปัญหาการปฏิบัติงานของครูสังคมศึกษาในลุ่มกลางและลุ่มภูมิภาค ครูสังคมศึกษาชายและครูสังคมศึกษาหญิง และครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์ในภาระงานต่างกัน ตัวอย่างประชากรในการวิจัยประกอบด้วย ครูสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 615 คน โดยลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นจากโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ทั่วประเทศ ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถาม จำนวน 1 ชุด ประกอบด้วย คำถามแบบตรวจสอบ มาตราส่วนประเมินค่า และแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ โดยหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่ครูสังคมศึกษาประสบอยู่ในระดับมาก เป็นปัญหาที่มีความสำคัญ และเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงาน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการสอนตามหลักสูตรใหม่ เนื้อหาบางเรื่องยากเกินไป โดยเฉพาะเนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจศาสตร์ชั้นส่วนใหญ่เป็นทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ ปริมาณของเนื้อหาไม่สมดุลกับเวลาและหน่วยการเรียน ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา ไม่สนใจ ไม่ตั้งใจเรียน ขาดทักษะการใช้แหล่งวิทยาการ และการแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์วิจารณ์ โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณ คู่มือครู สื่อการสอน ตำรา และเอกสารต่าง ๆ ในการสนับสนุนการเรียนการสอนสังคมศึกษา ครูสังคมศึกษาขาดความรู้และทักษะในการใช้เทคนิคการสอนแบบใหม่ ๆ และครูสังคมศึกษาไม่มีเสรีภาพทางวิทยาการเท่าที่ควร

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ (2527 : 23-24) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "รูปแบบการพัฒนาที่ค้นคิดต่อการประหยัดพลังงาน" โดยมีจุดประสงค์ของการวิจัยคือ 1. เพื่อศึกษาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียน นักศึกษา นักธุรกิจ เกี่ยวกับความถนัดในปัญหาพลังงาน ความรู้ในเรื่องพลังงานและพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับการประหยัดพลังงาน 2. เพื่อวิเคราะห์และหาแนวทางจากข้อมูลที่ได้และข้อความรู้จากทฤษฎีมาใช้ในการสร้างรูปแบบการพัฒนาที่ค้นคิดต่อการประหยัดพลังงานให้เหมาะสมลุ่มกับนักเรียน นักศึกษา และนักธุรกิจ 3. เพื่อสร้างรูปแบบการ

พัฒนาที่คั่นคิดต่อการประหยัดพลังงานให้เหมาะสมกับกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และนักธุรกิจ การวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ 1. สืบหาข้อมูลตามองค์ประกอบทั้งสามของที่คั่นคิดคือ ความรู้ ความตระหนัก และการปฏิบัติ โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ 2. สร้างรูปแบบการพัฒนาที่คั่นคิดโดยอาศัยทฤษฎีจิตวิทยา เกี่ยวกับการเปลี่ยนที่คั่นคิดประกอบด้วยทฤษฎีความสอดคล้อง ทฤษฎีการตัดสินใจทางสังคม และทฤษฎีการกระทำตามเหตุผล 3. ทดลองใช้และตรวจสอบผลการใช้รูปแบบการพัฒนาที่คั่นคิดต่อการประหยัดพลังงานที่สร้างขึ้นโดยการสวดบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นเวลา 4 สัปดาห์กับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นนักเรียนระดับผู้นำโรงเรียนจำนวน 49 คน จาก 8 โรงเรียน และผู้นำนิสิตนักศึกษา จำนวน 20 คน จากสถาบันการศึกษา 9 สถาบัน เครื่องมือที่ใช้ทดลองและตรวจสอบผลการใช้รูปแบบการพัฒนาที่คั่นคิดจำนวน 4 ชุด คือ เกมพลังงาน แบบวัดที่คั่นคิด ต่อพฤติกรรมกรรมการประหยัดพลังงานที่สร้างขึ้นตามแนวทฤษฎีของพีชชิน แบบวัดที่คั่นคิดต่อการประหยัดพลังงาน โดยวิธีตัวเลือกคลาดเคลื่อนและแบบบันทึกพฤติกรรม ก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการทดลอง และใช้วิธีศึกษากรณีตัวอย่าง (Case Study) กับกลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจกับบริษัทที่ได้รับรางวัลที่ 1 จากกระทรวงอุตสาหกรรมที่ทำโครงการการประหยัดพลังงานได้ประสบความสำเร็จในปี พ.ศ. 2525 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาที่คั่นคิดต่อการประหยัดพลังงานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถพัฒนาที่คั่นคิดต่อการประหยัดพลังงานให้กลุ่มตัวอย่างนักเรียน นักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง โดยเฉพาะการใช้เกมพลังงานได้ผลอย่างสูงต่อการสร้างความตระหนักในวิกฤตการณ์พลังงาน รวมทั้งการใช้แบบวัดที่คั่นคิดเพื่อแก้ปัญหาการรู้ตัว และแรงตอบของกลุ่มตัวอย่างนั้น สามารถสำรวจพฤติกรรมการใช้พลังงานของกลุ่มตัวอย่างได้ตรงตามสภาพจริง ซึ่งถือว่าเป็นแบบวัดที่คั่นคิดที่เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษากลับมาที่คั่นคิดต่อไปในประเทศไทย

พิรุณ ชำเลิศ (2529 : 102) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาที่คั่นคิดของนักเรียนมัธยมศึกษาต่อการประหยัดพลังงาน" โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ 1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาที่คั่นคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาต่อการประหยัดพลังงาน และ 2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคมศึกษากับผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาที่คั่นคิดของ

นักเรียนต่อการประหยัดพลังงาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ ชนิดมาตราส่วนประเมินค่า และชนิดปลายเปิด จำนวน 1 ชุด ใช้สอบถามครูสังคมศึกษาจำนวน 330 คน และผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 95 คน นำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน เลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนเห็นด้วยมากกว่า บทบาทของครูสังคมศึกษา ในการพัฒนาทัศนคติของนักเรียนมัธยมศึกษาต่อการประหยัดพลังงานโดยการสอนในห้องเรียน มีดังต่อไปนี้ สอนเรื่องการประหยัดพลังงานสอดแทรกในหมวดวิชาสังคมศึกษา เมื่อสามารถเชื่อมโยงหรือสอดแทรกได้ ตั้งวัตถุประสงค์ของการสอนให้เน้นการสร้างค่านิยมในทางปฏิบัติ เกี่ยวกับปัญหาพลังงาน สด เนื้อหาวิชาโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่นักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้ สดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการใช้เหตุผลและให้นักเรียนเห็นตัวอย่างของการกระทำ ที่เป็นการประหยัดพลังงานหรือใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้วิธีสอนแบบแก้ปัญหา เลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับวัย ความสนใจ สดปัญญา และประสบการณ์เดิมของนักเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดมโนทัศน์เกี่ยวกับการประหยัดพลังงาน วัตถุประสงค์และประเมินผล โดยใช้คะแนนกิจกรรมที่มอบหมายให้นักเรียนปฏิบัติ

2. ครูสังคมศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนเห็นด้วยมากกว่า บทบาทของครูสังคมศึกษา ในการพัฒนาทัศนคติของนักเรียนมัธยมศึกษาต่อการประหยัดพลังงานโดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีดังต่อไปนี้ ครูร่วมวางแผนและร่วมกันจัดกิจกรรมกับนักเรียน ครูทำตนเป็นแบบอย่าง ในการประหยัดพลังงาน ทำการประเมินผลกิจกรรมเสริมหลักสูตรร่วมกับการประเมินผลวิชาสังคมศึกษา ครูและนักเรียนร่วมกันประเมินผล และประเมินผลโดยให้นักเรียนอภิปรายกลุ่ม

3. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคมศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับ บทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาทัศนคติของนักเรียนมัธยมศึกษาต่อการประหยัดพลังงานโดยการ สอนในห้องเรียน และโดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ปรากฏว่า ครูสังคมศึกษาและผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันที่ระดับความมั่นใจสำคัญ 0.01

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

เบลวา ส์ฟลิน เจนเลน (Belva Laughlin Jensen 1978 : 3524A-3525A) ได้วิจัยเรื่อง "A Comparison of Two Methodologies Used with Elementary School Teachers to Develop Attitudes Toward Contemporary Energy Problems" การวิจัยครั้งนี้สืบเนื่องมาจากการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งและการอนุรักษ์ทรัพยากรประเภทพลังงาน รวมทั้งผลกระทบที่มีต่อปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมเมื่อปี 1977 โดยจัดให้แก่ครูประถมศึกษาและครูมัธยมศึกษาที่ The Charles County Community College ครั้งหนึ่ง และจัดให้แก่บุคคลทั่วไปทั้งที่อยู่และไม้อยู่ในวงการศึกษา The Potomac Electric Power Company อีกครั้งหนึ่ง เครื่องมือและวัสดุที่ใช้ประกอบด้วย วิดีโอเทป พร้อมทั้งเอกสารหลักสูตร คู่มือการตัดอภิปราย คู่มือนิยามศัพท์ที่จัดขึ้นเป็นพิเศษสำหรับใช้ร่วมกับวิดีโอเทป ผู้วิจัยได้นำเอาเครื่องมือจากการอบรมเชิงปฏิบัติการทั้ง 2 ครั้งดังกล่าวมาใช้เพื่อทดลองเปรียบเทียบวิธีสอน 2 แบบ เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเจตคติต่อปัญหาพลังงาน ปัจจุบันแก่ครูที่ทำการสอนในระดับประถมศึกษา โดยกลุ่มทดลองจะใช้อุปกรณ์วิดีโอเทปและตัดอภิปรายโดยครูผู้ฝึกพิเศษที่เตรียมสำหรับเป็นผู้นำการอภิปราย ส่วนกลุ่มควบคุมใช้เพียงวิดีโอเทปอย่างเดียว สันนิษฐานของการวิจัยคือ กลุ่มทดลองจะต้องมีการเปลี่ยนเจตคติอย่างมีนัยสำคัญมากกว่ากลุ่มควบคุม สำหรับการวัดการเปลี่ยนเจตคตินั้นผู้วิจัยได้พัฒนาแบบทดสอบก่อนและหลังขึ้นใหม่โดยอาศัยเค้าโครงแบบทดสอบของ National Assessment of Educational Progress ในแบบทดสอบจะใช้วัดการเปลี่ยนเจตคติเกี่ยวกับปัญหาพลังงาน 6 ด้าน โดยแต่ละด้านจะเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมโดยใช้ค่าสถิติ t-test ซึ่งกำหนดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ผลการวิจัยพบว่า ทั้งสองกลุ่มมีการเปลี่ยนเจตคติไปในทางที่ดีขึ้น และการเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการเปลี่ยนเจตติระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมไม่พบความแตกต่างที่ .05

โรเบิร์ต อี คิง (Robert E. King 1979 : 4166A-4167A) ได้วิจัยเรื่อง "The Impact on Knowledge, Attitude, and Achievement Motivation Scores of Various Sequences of Field Trip and Classroom Instruction Using Selected Energy Education Concepts" โดยผลิตประลองค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนรู้ การเปลี่ยนเจตคติ ความสามารถในการตอบแบบทดสอบ The Junior Index of Motivation Scale และความพึงพอใจต่อประสบการณ์การ เรียนรู้ที่ได้รับจากการ สัตกกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีต่าง ๆ

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนระดับเกรด 8 จำนวนทั้งสิ้น 619 คน เพื่อเปรียบเทียบการเรียนรู้อีกเกี่ยวกับพลังงานที่ได้รับจากการ สัตกกิจกรรมการเรียนการสอน 4 วิธีคือ

1. ที่คั่นศึกษาเมื่อจบการเรียนในชั้นเรียนปกติ
2. เรียนในชั้นเรียนตามปกติหลังจากไปที่คั่นศึกษา
3. เรียนในชั้นเรียนอย่างเดียว
4. ที่คั่นศึกษาอย่างเดียว

นอกจากนี้ยังใช้ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนระดับเกรด 9 จำนวนทั้งสิ้น 240 คน เพื่อวิจัยรูปแบบการ สัตกกิจกรรมการเรียนการสอน 3 วิธีคือ

1. ที่คั่นศึกษาเมื่อจบการเรียนในชั้นเรียนปกติ
2. เรียนในชั้นเรียนตามปกติหลังจากไปที่คั่นศึกษา
3. เรียนในชั้นเรียนอย่างเดียว

สำหรับรายละเอียดในการ สัตกกิจกรรมการเรียนการสอนมีดังนี้คือ ในการไปที่คั่นศึกษา จะมีผู้บรรยายที่ได้รับการฝึกอบรมเป็นอย่างดีมาโดยเฉพาะมีสัดส่วนผู้บรรยาย 1 คน ต่อนักเรียน 10 คน ใช้เวลาครั้งละ 2 ชั่วโมง โดยนำชมโรงไฟฟ้า โรงงานพลังงานนิวเคลียร์ และ ห้องทดลองวิศวกรรมไฟฟ้า ส่วนการเรียนในชั้นเรียนปกติคือ การเรียนการสอนโดยครูประจำวิชา ใช้เวลาทั้งสิ้น 10 คาบ มีการแนะนำให้อ่านหนังสือและชมภาพยนตร์ประกอบ นำผลที่ได้มา วิเคราะห์โดยใช้ t-test, variance, covariance และ chi square.

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลังจากการ สัตกกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับพลังงาน ทั้ง 4 วิธีแล้วได้ทำการ ทดสอบหลังเรียน พบว่า นักเรียนระดับเกรด 8 ทำคะแนนจากการทดสอบได้สูงขึ้น

2. นักเรียนระดับเกรด 8 กลุ่มที่ใช้วิธีทั้งการไปทัศนศึกษาและการเรียนในชั้นเรียนปกติ ได้คะแนนจากการทดสอบสูงกว่ากลุ่มที่ใช้วิธีทัศนศึกษาหรือการเรียนในชั้นเรียนปกติเพียงอย่างเดียว

3. นักเรียนระดับเกรด 9 ทำคะแนนการทดสอบหลังเรียนได้สูงกว่านักเรียนระดับเกรด 8 และสำหรับนักเรียนระดับเกรด 9 พบว่า การไปทัศนศึกษาก่อนเข้าชั้นเรียนปกติได้ผลสัมฤทธิ์สูงสุด รองลงมาคือ การเข้าชั้นเรียนก่อนแล้วไปทัศนศึกษา และการไปทัศนศึกษาอย่างเดียว ได้ผลสัมฤทธิ์ต่ำสุด

4. ในด้านการเปลี่ยนเจตคติไม่ปรากฏความแตกต่างระหว่างกลวิธีการเรียนการสอน และไม่ปรากฏความแตกต่างระหว่างเกรด 8 และ เกรด 9

5. สำหรับกลุ่มที่มีการใช้กลวิธีทัศนศึกษา ร่วมกับการสอนในชั้นเรียนปกติหรือใช้วิธีทัศนศึกษาเพียงอย่างเดียว จะพบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านพลังงานกับเจตคติต่อการประหยัดพลังงานเท่ากับ .30 ถึง .45 ถ้าได้คะแนนความรู้สูงจะมีเจตคติในทางบวกต่อการประหยัดพลังงานสูงทั้งในระดับเกรด 8 และระดับเกรด 9 ส่วนกลุ่มที่ได้รับการศึกษาในห้องเรียนอย่างเดียวจะมีค่าความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับเจตคติเท่ากับ .18 ในระดับเกรด 8 และ .25 ในระดับเกรด 9

6. หลังจากนักเรียนระดับเกรด 8 ได้ทำแบบทดสอบ The Junior Index of Motivation Scale พบว่าได้คะแนนด้านเจตคติต่อพลังงานในด้านบวกสำหรับกลุ่มที่ใช้กลวิธีทัศนศึกษาร่วมกับการสอนในชั้นเรียนปกติ

เดนนิส ดวน คาทไรท์ (Dennis Duaine Cartwright 1981 : 1084-A)
 ได้วิจัยเรื่อง "Energy Environment Simulator VS. Lecture : Methods of Developing Energy Awareness and Attitude in Individuals of Various Cognitive Levels" การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อเปรียบเทียบกลวิธีสอนที่เสริมสร้างความตระหนักในปัญหาพลังงานและพัฒนาเจตคติที่พึงประสงค์ในการใช้และการประหยัดพลังงานขึ้นในตัวบุคคลที่มีระดับสติปัญญาต่างกัน โดยการใช้วิธีสอน 2 วิธีคือ การใช้สถานการณ์จำลองกับการบรรยาย การใช้สถานการณ์จำลองในการสอนใช้ตัวแบบที่เรียกว่า The Energy

Environment Simulator (EES) การสอนบรรยายจะใช้การฉายสไลด์ประกอบ ตัวอย่าง
 ประชากรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกจำนวน 20 คน ทดลองด้วยการใช้การสอนแบบบรรยาย
 ส่วนกลุ่มที่ 2 จำนวน 25 คน ทดลองด้วยการใช้สถานการณ์จำลอง สำหรับเครื่องมือที่ใช้วัด
 ความตระหนักและเจตคติ ที่ใช้ทดสอบครั้งนี้ได้แปลงมาจากแบบทดสอบเกี่ยวกับพลังงานของกลุ่ม
 โรงเรียนในเขตเมืองวิซิตา กับแบบสอบความรู้ แบบวัดเจตคติเกี่ยวกับพลังงานของ The National
 Assessment of Educational Progress ผลการวิจัยพบว่าทั้งวิธีการใช้สถานการณ์จำลอง
 และการสอนแบบบรรยายนั้นไม่ว่าตัวอย่างประชากรจะมีระดับความสามารถทางสติปัญญา ระดับใด
 จะไม่มีผลต่อการเปลี่ยนเจตคติของตัวอย่างประชากร แต่จะมีผลต่อความตระหนักคือการใช้
 สถานการณ์จำลองมีผลต่อการสร้างความตระหนักได้มากกว่าแบบบรรยาย และนอกจากนี้การใช้
 สถานการณ์จำลองยังก่อให้เกิดความตระหนักในกลุ่มที่มีระดับสติปัญญาสูงมากกว่ากลุ่มที่มีระดับ
 สติปัญญาต่ำ

วินเซ็น ชุกกา โอซากาเว (Vincent Chukwuka Osakawe 1981 : 2056-A)
 วิจัยเรื่อง "Moral Education : Discussion Skills for a Beginning
 Experience in the Use of Kohlberg's Stage-Developmental Model (for
 Nigerian Secondary School Teachers)" การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ เล่าพัฒนาการ
 ของหลักสูตรการสอนของครู ตามวิธีการของโคลเบอร์ก ซึ่งกล่าวว่า พัฒนาการทางจริยธรรม
 ของบุคคลเกิดขึ้นทีละขั้นในโครงสร้างทั้ง 6 ขั้น เป็นลำดับ อันเป็นผลจากปฏิกริยาสัมพันธ์
 ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม การที่บุคคลจะผ่านขั้นต่าง ๆ ของโคลเบอร์กได้ช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับ
 กับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การโต้แย้งปัญหาต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ การโต้แย้งอภิปราย ใน
 สถานการณ์เช่นนี้ ครูในฐานะผู้เฝ้าต้องประกอบด้วย 1. ความสามารถที่จะรู้ว่า คำตัดสินนั้นอยู่ใน
 ขั้นใด 2. ความสามารถในการกระตุ้นให้ไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น วิธีการที่ใช้เป็นแบบประเมินผลซึ่ง
 1. เตรียมเนื้อหาในหลักสูตร 2. ทดลองกับกลุ่มครู 3. ปรับปรุงผลและนำไปใช้ในที่สุด

จุดมุ่งหมายของการทดลองนี้เพื่อประเมินว่า ขอบเขตใดในหลักสูตรที่จะเอื้อต่อการสอน
 ทักษะดังกล่าวเบื้องต้น เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินเป็นแบบปรับปรุงของเรสต์ (Rest's
 Defining Issues Test) ผลที่ได้ปรากฏว่าครูสามารถเรียนรู้การตัดสินขั้นตอนของการ
 ตัดสินทางจริยธรรมได้มากกว่า 75 เปอร์เซ็นต์

เบรนดา เอลิซาเบท โลแกน แพททริก (Brenda Elizabeth Logan Patrick 1982 : 798-A) วิจัยเรื่อง "An Action Research Project on Values Clarification : Its Effectiveness on the Terminal and Instrumental Values of the Eighth Graders" การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมการทำความกระจ่างค่านิยมเกี่ยวกับค่านิยมปลายทางและค่านิยมวิถีปฏิบัติของนักเรียนเกรด 8 ของโรงเรียนมัธยมในรัฐเทนเนสซีโดยลุ่มนักเรียนเกรด 8 มาจำนวน 80 คนแล้วแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 2 กลุ่ม ทำการทดสอบก่อนและหลังทดลองด้วยแบบสำรวจค่านิยมของโรคีย์ กลุ่มทดลองจะจัดกิจกรรมการทำความกระจ่างค่านิยมให้อย่างสม่ำเสมอ กลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 จะจัดกิจกรรมการทำความกระจ่างค่านิยม 1 ครั้งทุกวัน เป็นเวลาติดต่อกัน 2 สัปดาห์ กลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 จัดกิจกรรมการทำความกระจ่างค่านิยม 1 ครั้งต่อสัปดาห์ ติดต่อกัน 10 สัปดาห์ กลุ่มควบคุมทั้ง 2 กลุ่ม มิได้รับการจัดกิจกรรมแต่ก็ได้ทดสอบเบื้องต้นและทดสอบครั้งสุดท้ายเช่นเดียวกัน

ผลปรากฏว่า กลุ่มทดลอง จัดค่านิยม ความสนุกสนานร่าเริง และเป็นที่ยอมรับไว้มากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 และกลุ่มทดลองกลุ่มที่ 1 จัดอันดับค่านิยมชีวิตที่ตื่นเต้น มีความรัก ความทะเยอทะยานไว้มากกว่ากลุ่มทดลองกลุ่มที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 นอกจากนี้พบว่า

1. ความภูมิใจในตนเองถูกจัดไว้ในอันดับสำคัญสำหรับกลุ่มควบคุม
2. ความมั่นคงของครอบครัว และการควบคุมตนเองได้ เป็นค่านิยมที่ถูกจัดไว้ในอันดับสำคัญสำหรับกลุ่มทดลอง เป็นเวลา 10 สัปดาห์
3. ความภาคภูมิใจในตนเองและความซื่อสัตย์ เป็นค่านิยมที่จัดอันดับไว้สำคัญในเพศหญิง

ข้อเสนอแนะ

1. วิธีการทำความกระจ่างค่านิยม เป็นวิธีที่มีประโยชน์และสามารถทำให้นักเรียนมีความกระจ่าง เข้าใจค่านิยมวิถีปฏิบัติและค่านิยมปลายทางของตนเอง
2. การจัดกิจกรรมการทำความกระจ่างค่านิยมให้ทุก ๆ วัน และทำกิจกรรมทำความกระจ่างค่านิยมเป็นเวลา 10 สัปดาห์ เป็นระยะเวลาที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมทำความ

กระจำจำนยให้ได้ผลดี

สรุปรงานวิจัยที่เกี่ยวข้งทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้งในประเทศไทยดังกล่าว เป็นเรื่องเกี่ยวกับการทดลองเปรียบเทียบวิธีสอนที่จะสามารถพัฒนาเจตคติของนักเรียน การเปลี่ยนแปลงเจตคติ และบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาเจตคติของนักเรียน ซึ่งพบว่าการพัฒนาเจตคติจะสามารถทำได้โดยวิธีการใช้กระบวนการกลุ่ม และให้นักเรียนเห็นตัวอย่างที่ดีในเจตคติที่ต้องการจะปลูกฝังโดยเฉพาะครูผู้สอนจะต้องเป็นแบบอย่างที่น่าเชื่อถือ ในเจตคติที่ต้องการจะปลูกฝังอีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้งในต่างประเทศ เป็นเรื่องเกี่ยวกับทดลองเปรียบเทียบวิธีสอนเช่นเดียวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้งในประเทศไทย และเรื่องการศึกษาจิตกรรรมทำควมกระจำจำนยซึ่งพบว่า การพัฒนาเจตคติของนักเรียนจะสามารถทำได้โดย การศึกษกรรรมให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงในเจตคติที่ต้องการจะปลูกฝังได้แก่ การศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะการไปทัศนศึกษา ร่วมกับการสอนในชั้นเรียนปกติ การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาประกอบการเรียนการสอนหรือการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาประกอบการเรียนการสอนร่วมกับการใช้สื่อเพิ่มเติมและการใช้สถานการณ์จำลอง

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย